

Αξιολόγηση του Σχεδίου προώθησης της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών στα σχολεία για τα έτη 2012-2016

Με εντολή,
Τμήματος Γεωργίας
Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής
Ανάπτυξης & Περιβάλλοντος

Φεβρουάριος 2017

Το παρόν τεύχος αποτελεί την Έκθεση Αξιολόγησης του Σχεδίου προώθησης της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών στα σχολεία για την πενταετία 2012-16, που εκπονήθηκε από την Α.Μ. Φιλαγροτική Συμβουλευτική Λτδ κατόπιν απ' ευθείας ανάθεσης από το Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα, η αξιολόγηση γίνεται για την εφαρμογή του Σχεδίου σε τρεις σχολικές περιόδους, 2013-14, 2014-15 και 2015-16. Κατά την σχολική περίοδο 2012-13 το Σχέδιο δεν εφαρμόστηκε καθόλου στην Κύπρο και ως εκ τούτου δεν περιλαμβάνεται στην παρούσα αξιολόγηση.

Ο Ανάδοχος επιθυμεί να εκφράσει τις ευχαριστίες του στα στελέχη του Υπουργείου Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος καθώς και στα στελέχη και τους εκπαιδευτικούς του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού για τη συνδρομή και την υποστήριξή τους καθ' όλη τη διάρκεια του έργου της αξιολόγησης.

Υπεύθυνος Έργου:

Σάββας Μαλιώτης

Α. Μ. ΦΙΛΑΓΡΟΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΛΤΔ

Νέας Έγκωμης 14, 2409 Βιομηχανική Περιοχή Έγκωμης,

Τ.Θ. 25102, 1306 Λευκωσία,

Τηλ: 22355766, Φαξ: 22354485,

savvasm@filagrogroup.com,

info@filagrogroup.com

www.filagrogroup.com

ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	5
EXECUTIVE SUMMARY	7
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
1.1 Διάρθρωση της Έκθεσης	10
1.2 Μεθοδολογία Υλοποίησης	10
1.3 Μεθοδολογικοί περιορισμοί	12
2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ	13
2.1 Ανάγκη και στόχοι σε επίπεδο Ε.Ε.	13
2.2 Η εθνική στρατηγική	14
3. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ.....	17
3.1. Παράμετροι του Σχεδίου Προώθησης της κατανάλωσης φρούτων στα σχολεία	17
3.2. Προϋπολογισμός & Εκροές του Σχεδίου	21
3.3. Χαρακτηριστικά υλοποίησης του Σχεδίου	22
3.4. Συγκριτική αποτίμηση του Σχεδίου ανάμεσα στην Κύπρο και την Ε.Ε.	26
4. ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	29
41. Εφαρμογή του Σχεδίου	29
42. Ενίσχυση της κατανάλωσης φρούτων & λαχανικών από παιδιά	35
43. Επίτευξη συνεργασιών	41
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ.....	43
5.1 Συμπεράσματα	43
5.2 Συστάσεις	44
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	47

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΚΑΠ	Κοινή Αγροτική Πολιτική
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΦΠΑ	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
ΑΕΑ	Αρμόδια Εθνική Αρχή (Τμήμα Γεωργίας, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος)
ΚΟΑΠ	Κυπριακός Οργανισμός Αγροτικών Πληρωμών
CAPO	Cyprus Agricultural Payments Organisation

ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Κατά την υπό αξιολόγηση πενταετή περίοδο 2012-16 το Σχέδιο Προώθησης της Κατανάλωσης Φρούτων και λαχανικών στα σχολεία (το Σχέδιο) σηματοδοτήθηκε με την μετάβαση του από ένα πλαίσιο υποχρεωτικής εφαρμογής σε ένα πλήρως διαφοροποιημένο πλαίσιο εθελοντικής συμμετοχής. Η μετάβαση οδήγησε σε ένα εντελώς νέο πλαίσιο στο οποίο η διαδικασία εφαρμογής βάρυνε αποκλειστικά τα σχολεία ως δικαιούχους, με ευθύνη επιλογής προμηθευτή, αγοράς, επεξεργασίας και διανομής των φρούτων στους μαθητές. Η μετάβαση αρχικά οδήγησε σε μείωση της συμμετοχής των σχολείων από το 100% που ήταν στο πλαίσιο της υποχρεωτικής συμμετοχής σε 14% (περίοδος 2013-14), με αυξητικό όμως ρυθμό κατά τα επόμενα δύο σχολικά έτη ώστε να ανέβει στο 25% την περίοδο 2015-16 (32% σε σχέση με τον αριθμό μαθητών).

Η αξιολόγηση κατέδειξε ότι η νέα αναθεωρημένη διαδικασία έδωσε σημαντικά πλεονεκτήματα στην εφαρμογή του Σχεδίου με κυριότερα τη διανομή μεγαλύτερης ποικιλίας και καλύτερα ελεγχόμενης ποιότητας προϊόντων. Επιπρόσθετα, η νέα διαδικασία ενίσχυσε τις σχέσεις ανάμεσα στα στελέχη των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και τους προμηθευτές των φρούτων και λαχανικών (εμπόρους και παραγωγούς) ενώ παράλληλα ώθησε τους Συντονιστές του Σχεδίου σε τρόπους διανομής προσαρμοσμένους στις συνθήκες υποδομών των σχολείων και τις προσδοκίες των μαθητών κάθε σχολείου ξεχωριστά. Η αποδοχή της νέας διαδικασίας επιβεβαιώνεται από την επαναλαμβανόμενη συμμετοχή των σχολείων στο Σχέδιο καθώς και από τη σημαντική αύξηση συμμετοχών ανάμεσα στην περίοδο 2013 έως 2016. Σημειώνεται όμως, ότι η αναθεωρημένη διαδικασία έχει μεταφέρει την ευθύνη εφαρμογής του Σχεδίου στους Διευθυντές και Συντονιστές με την μεγαλύτερη αδυναμία του νέου πλαισίου να σχετίζεται με τη δυσκολία εξεύρεσης πόρων από τα σχολεία για εξασφάλιση της αναγκαίας ρευστότητας η οποία θα πρέπει να καλύψει τις πληρωμές των προϊόντων μέχρι την καταβολή της χορηγίας. Τα σχολεία που συμμετείχαν, εξασφάλιζαν τη ρευστότητα τους κυρίως με τη βοήθεια των Συνδέσμων Γονέων ή από μικρά ταμεία των διευθυντών αλλά αυτό δεν ήταν εφικτό για μεγάλο αριθμό σχολείων.

Αν και γίνεται συστηματική αναφορά εκ μέρους των Συντονιστών σε γραφειοκρατικές και χρονοβόρες διαδικασίες, αυτά τα στοιχεία δεν φαίνεται να αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες συμμετοχής στο Σχέδιο λόγω μιας ιδιαίτερα θετικής συνεργασίας και επικοινωνίας με τους Φορείς Εφαρμογής, στελέχη των οποίων καθοδηγούν τους Συντονιστές/ Διευθυντές στα διαδικαστικά ζητήματα έως την προσαρμογή και κατανόηση τους. Αποτέλεσμα και επιβεβαίωση τούτου αποτελούν οι σχετικοί δείκτες ικανοποίησης οι οποίοι παρουσιάζουν βελτίωση ανάμεσα στις τρεις υπό αξιολόγηση χρονικές περιόδους.

Για την αποτίμηση της αποτελεσματικότητας του Σχεδίου χρησιμοποιήθηκαν έρευνες πεδίου που διενεργήθηκαν στα πλαίσια της παρούσας αξιολόγησης αλλά η απουσία τιμών βάσης (αρχικής θέσης) αναφορικά με την κατανάλωση φρούτων και λαχανικών από παιδιά δεν επέτρεψε την συγκριτική αποτίμηση του Σχεδίου, δηλαδή πριν και μετά το Σχέδιο καθώς και μαθητών που συμμετείχαν έναντι μαθητών σε σχολεία που δεν συμμετείχαν. Η αποτελεσματικότητα του Σχεδίου κρίνεται με βάση τα διαθέσιμα εργαλεία αξιολόγησης ως θετική με την αξιολόγηση να στηρίζεται πρωτίστως στις απόψεις των συντονιστών του Σχεδίου καθώς και της συνολικά θετικής εικόνας που προκύπτει από την εξέταση των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου προς μαθητές αναφορικά με τις διατροφικές τους συνήθειες και την κατανάλωση φρούτων και λαχανικών.

Οι παράγοντες που έχουν συμβάλει στην θετική αποτελεσματικότητα του Σχεδίου σχετίζονται με τη συνδυαστική επίδραση της (α) συχνότητας των διανομών που στα περισσότερα σχολεία είναι

σε καθημερινή βάση, (β) μεγάλης ποικιλίας των φρούτων που διανέμονται και (γ) εφαρμογής των συνοδευτικών δράσεων κατά την ίδια χρονική περίοδο. Ως μεγαλύτερη αδυναμία του Σχεδίου χαρακτηρίζεται από τους Συντονιστές η σύντομη χρονική του περίοδος (περίπου 10 εβδομάδες) την οποία κρίνουν ως μικρή για να διαμορφώσει μόνιμες διατροφικές συνήθειες στους μαθητές.

Ο Σύμβουλος Αξιολόγησης εκτιμά ότι χωρίς την ύπαρξη ποσοτικών δεδομένων αξιολόγησης των επιπτώσεων του Σχεδίου και μιας επιστημονικά αποδεκτής μεθοδολογίας μέτρησης των διατροφικών συνθηκών των μαθητών, δεν μπορεί να οδηγηθούμε σε ασφαλή συμπεράσματα για την ιδανική χρονική περίοδο. Η διεθνής βιβλιογραφία προτρέπει για μεγαλύτερες χρονικές περιόδους αλλά καθίσταται αντιληπτό ότι αυτό θα οδηγήσει σε μικρότερη συχνότητα διανομών, στοιχείο που ενδεχομένως να ανατρέπει την αποτελεσματικότητα μιας μεγαλύτερης σε διάρκεια εφαρμογής του Σχεδίου. Τονίζεται δε ότι η χρονική περίοδος που επιλέγεται για την εφαρμογή του Σχεδίου, χαρακτηρίζεται από μια πληθώρα εποχιακών φρούτων και λαχανικών υψηλής ποιότητας, στοιχείο που συμβάλλει θετικά στην αποτελεσματικότητα του Σχεδίου.

Η Έκθεση Αξιολόγησης επιβεβαιώνει για την αναγκαιότητα ύπαρξης του Σχεδίου και των πόρων της Ε.Ε. αφού σε διαφορετική περίπτωση μια τέτοια πρωτοβουλία δεν θα εφαρμοζόταν στα σχολεία ή θα εφαρμοζόταν αποσπασματικά με πολύ περιορισμένους πόρους. Έχει διαφανεί ότι το παρόν Σχέδιο είναι αποτελεσματικό λόγω ενός συνδυασμού παραγόντων που δεν μπορεί να προσφέρει η αποσπασματική διανομή φρούτων σε περιορισμένη ποικιλία και ποσότητα.

Η Έκθεση αξιολόγησης καταλήγει σε μια σειρά συστάσεων οι οποίες διαχωρίζονται στα τρία πεδία αξιολόγησης – εφαρμογή-αποτελεσματικότητα-συνεργασίες και αναφέρονται πιο κάτω επιγραμματικά.

Βελτίωση του πλαισίου εφαρμογής του σχεδίου

- Εξέταση τρόπων εξασφάλισης ρευστότητας των σχολείων για έγκαιρη πληρωμή των προμηθευτών
- Επέκταση της χρονικής περιόδου εφαρμογής του Σχεδίου, εφόσον αυτό μπορεί να διασφαλίσει μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και διατήρηση της συχνότητας διανομής
- Ενίσχυση της διάχυσης και πληροφόρησης μετά την περίοδο εφαρμογής του Σχεδίου μέσω της δημιουργίας *διαδραστικής ιστοσελίδας*
- Διαμόρφωση ενός πλαισίου συνεχιζόμενης αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας του Σχεδίου
- Δημιουργία έντυπα αξιολόγησης των συνοδευτικών Μέτρων

Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του Σχεδίου

- Κατανόηση των μαθητικών προτιμήσεων στον τρόπο διανομής των φρούτων/λαχανικών:
- Βελτίωση της συμμετοχής των γονέων στο Σχέδιο

Ενίσχυση των συνεργασιών ανάμεσα σε παραγωγούς και το εκπαιδευτικό σύστημα

- Διεύρυνση της συνεργασίας των εκπαιδευτικών με τους παραγωγούς
- Μεγαλύτερη χρήση βιολογικών προϊόντων

EXECUTIVE SUMMARY

During the 2012-16 five year evaluation periods, the School Fruit Scheme (SFS) was marked by its transition from a mandatory application framework, to a fully diversified framework of voluntary participation. This transition resulted in a completely new context in which the implementation process became the sole responsibility of schools, which as beneficiaries had to handle vendor selection, purchasing, processing as well as distribution of fruit and vegetables to pupils. The transition initially led to a significant reduction in the participation of schools, from the mandatory period's participation of 100%, to just 14% (2013-14 period). With participation however exhibiting an increasing rate over the next two school years, it eventually rose to 25% (accounting for 32% of the actual number of pupils), during the 2015- 16 period.

The evaluation assessment evinced significant advantages emanating from the new revised process, regarding the implementation of the scheme, the most significant of which included the greater variety and bettering of controls as to the quality of distributed products. Additionally, the new process strengthened relations between the management of educational institutions and suppliers of fruit and vegetables (traders and producers) and prompted SFS Coordinators to customize distribution modes so as to respond to infrastructure conditions and pupils' expectations for each school individually. The acceptance of the new procedure is confirmed by both the repeated participation of schools in the SFS and by the significant increase observed in the participation rate during the period 2013 to 2016. It should be noted that the revised process has transferred the responsibility of implementing the SFS to headmasters and coordinators, and has led to several weaknesses, the major one being the difficulty in acquiring the financial liquidity necessary to cover the payments of goods until grant reimbursement by the CAPO. Participating schools have handled this issue with the support of funds by the Parents Associations or small funds managed by the Headmaster, but for many other schools this proved an impossible task.

Although, a systematic reporting is noted by Coordinators relating to bureaucratic and time-consuming processes, this reporting does not appear to be inhibitory of participation, largely due to the positive cooperation and communication with the Managing Authority. Responsible Staff from both the Department of Agriculture and the Cyprus Agricultural Payments Organization have provided adequate guidance to Coordinators / Headmasters on procedural issues leading to an end- comprehension and quick adaptation, resulting to the gradual improvement of the relevant satisfaction indicators along the three periods under evaluation.

To assess the effectiveness of the SFS, field surveys were conducted within the context of the current evaluation assessment, yet the notable absence of base lines measurements in respect of fruit and vegetable consumption by children, did not allow for a comparative analysis of the scheme, i.e. a before and after study of both the scheme, as well as of students in participating and non-participating schools. Using the aforementioned evaluation tools, the effectiveness of the scheme is deemed as "positive", with this assessment been primarily based on the views of the scheme coordinators, as well as the overall positive image resulting from the examination of the questionnaire results, received from students relating to their consumption habits on fruit and vegetables.

The factors that have contributed to the positive efficacy of the scheme, relate to the combined effects of (a) distribution frequency, which in most schools was on a daily basis, (b) broad variety of distributed fruit and vegetables, (c) the accompanied measures undertaken during the same period. The greatest weakness of the SFS in terms of effectiveness is noted by Coordinators to be the short time-period (approximately 10 weeks) provided, which they perceive as too short to

shape permanent eating habits by pupils.

The Evaluation Consultant concludes that without the existence of quantitative evaluation data for the effects of the Scheme and of a scientifically acceptable measuring methodology for the dietary habits of pupils, we cannot be lead to safe conclusions about the ideal period. International literature does advocate towards lengthier time periods, but it does however becomes clear that this will result to a reduction of the distribution frequency, a notion which might negate the effectiveness derived from expanded scheme duration. It is however duly noted that the chosen time period for the implementation of the SFS, is characterized by an abundance of seasonal fruit and high quality vegetables, an element that contributes positively to the effectiveness of the Scheme.

The evaluation report reaffirms the existential need of the SFS and of the EU funds, since in the alternative, such an initiative would either not have been applied at all in schools, or if applied, it would be delivered in a fragmentary approach characterized by limited resources. The SFS as implemented has shown itself effective due to a combination of factors that cannot be offered through a fragmented distribution of fruit/vegetables, limited in both variety and portion quantity.

The evaluation report concludes with a series of recommendations divided to three assessment fields – Scheme Implementation - Consumption Effectiveness – Cooperation, mentioned briefly below.

SFS Implementation:

- Strengthening schools' financial liquidity for timely payment of suppliers
- Extension of the SFS implementation period provided adequate evaluation confirms such a need
- Strengthening information availability and outreach after the scheme's implementation period through the development of an interactive website
- Configuring an ongoing framework for evaluation of SFS effectiveness
- Creation of assessment templates for a self-evaluation of accompanied Measures

Enhancing the effectiveness of the Scheme:

- Understanding pupils' consumption preferences for fruit and vegetables
- Increasing parental involvement in the scheme

Strengthening partnerships between producers and the education system:

- Broadening the cooperation between teachers and growers
- Providing greater use of organic products through cooperation with collective organizations of organic producers

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Νομική βάση για την εφαρμογή του Σχεδίου αποτελεί ο κανονισμός ΕΕ 1308/2013 για τις Κοινές Οργανώσεις Γεωργικών Αγορών ο οποίος παρέχει τη δυνατότητα χορήγησης ενωσιακής ενίσχυσης σε ετήσια βάση για την εφαρμογή Σχεδίου προώθησης της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών σε παιδιά που φοιτούν σε αναγνωρισμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα (εφεξής το 'Σχέδιο'). Για την εφαρμογή του Σχεδίου σχετικοί είναι επίσης οι κανονισμοί,

- Εκτελεστικός Κανονισμός (ΕΕ) 2016/248 της Επιτροπής της 17^{ης} Δεκεμβρίου 2015 για τη θέσπιση κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά την ενωσιακή ενίσχυση για την προμήθεια και τη διανομή φρούτων και λαχανικών, μεταποιημένων φρούτων και λαχανικών και προϊόντων μπανάνας στο πλαίσιο του προγράμματος προώθησης της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών στα σχολεία και τον καθορισμό της ενδεικτικής κατανομής για την ενίσχυση αυτή.
- Κατ' Εξουσιοδότηση Κανονισμός (ΕΕ) 2016/247 της Επιτροπής της 17^{ης} Δεκεμβρίου 2015 για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά την ενωσιακή ενίσχυση για την προμήθεια και τη διανομή φρούτων και λαχανικών, μεταποιημένων φρούτων και λαχανικών και προϊόντων μπανάνας στο πλαίσιο του προγράμματος προώθησης της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών στα σχολεία ,

καθώς επίσης και το σχετικό έγγραφο εργασίας, (DG AGRI) WORKING DOCUMENT FOR MANAGING THE EU SCHOOL FRUIT SCHEME.

Αντικείμενο του έργου αποτελεί η αξιολόγηση της εφαρμογής του Σχεδίου προώθησης και κατανάλωσης φρούτων στα σχολεία και της αποτελεσματικότητάς του κατά τα σχολικά έτη 2012 έως 2016. Η αξιολόγηση της εφαρμογής του Σχεδίου και της αποτελεσματικότητάς του αποτελεί υποχρέωση των κρατών μελών, τα οποία κοινοποιούν τα αποτελέσματα της αξιολόγησης στην Επιτροπή έως την 1^η Μαρτίου 2017. Η υποχρέωση για την αξιολόγηση καθορίζεται από το άρθρο 6 του Εκτελεστικού Κανονισμού (ΕΕ) 2016/248 το οποίο αναφέρει ότι *‘τα κράτη μέλη υποβάλλουν στην Επιτροπή έκθεση αξιολόγησης με τα αποτελέσματα της αξιολόγησης που προβλέπονται στο άρθρο 8 παράγραφος 2 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 2016/247 για την προηγούμενη περίοδο εφαρμογής διάρκειας πέντε σχολικών ετών’*.

Η αξιολόγηση του Σχεδίου λαμβάνει υπόψη και τους τρεις πυλώνες που το απαρτίζουν δηλαδή,

- ❖ την διανομή των φρούτων και λαχανικών
- ❖ τα συνοδευτικά μέτρα
- ❖ την πληροφόρηση και ενημέρωση στο ευρύ κοινό για την εφαρμογή του σχεδίου

Το Σχέδιο αξιολογείται στη βάση των εξής παραμέτρων:

1. **Εφαρμογή (implementation):** Ο βαθμός λειτουργικής επάρκειας των δομών διαχείρισης και εφαρμογής του Σχεδίου και η επίδραση τους στην αποδοτικότητα των διαθέσιμων πόρων (efficiency) και στην εξυπηρέτηση των στόχων του (relevance).
2. **Αποτελεσματικότητα (effectiveness):** Ο βαθμός αύξησης της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών ανάμεσα στα παιδιά ώστε αφενός να ενισχυθεί η αγορά των φρούτων και λαχανικών και αφετέρου να βελτιωθούν οι διατροφικές συνήθειες των παιδιών

- 3. Επίτευξη εδραιωμένων συνεργασιών:** Ο βαθμός επίτευξης μόνιμων συνεργασιών ανάμεσα στο εκπαιδευτικό σύστημα, τους γονείς, τους παραγωγούς του φορείς αγροτικής πολιτικής και τους φορείς διαμόρφωσης πολιτικών για την υγεία

1.1 Διάρθρωση της Έκθεσης

Η Έκθεση Αξιολόγησης διαρθρώνεται σε τέσσερις φάσεις που αποτυπώνονται στα Κεφάλαια 2 έως 5.

Η 1^η φάση (Κεφάλαιο 2) παρουσιάζει το **Θεωρητικό Υπόβαθρο** στο οποίο στηρίζεται η εφαρμογή του Σχεδίου παροχής Φρούτων στα σχολεία τόσο σε επίπεδο Ε.Ε. όσο και στην Κύπρο και περιλαμβάνει την παράθεση της Εθνικής Στρατηγικής και τα δομικά στοιχεία αυτής όπως οι στόχοι, οι εμπλεκόμενοι φορείς υλοποίησης και οι αναμενόμενες επιπτώσεις του Σχεδίου προώθησης της κατανάλωσης φρούτων στα σχολεία. Στο ίδιο κεφάλαιο περιγράφεται επίσης το εξωτερικό περιβάλλον υλοποίησης του Σχεδίου, όπως αυτό προσδιορίζεται από τις διατροφικές συνήθειες των παιδιών σε σχέση με την πρόσληψη φρούτων και λαχανικών, το πρότυπο της μεσογειακής διατροφής αλλά και τις σχετικές μελέτες που έχουν διεξαχθεί για την αντιμετώπιση του διογκούμενου προβλήματος της παιδικής παχυσαρκίας.

Η 2^η φάση (Κεφάλαιο 3) αποτελεί τη φάση της **Παρατήρησης** και αποτυπώνει τις παραμέτρους εφαρμογής του Σχεδίου, τους ετήσιους προϋπολογισμούς και εκροές

Η 3^η φάση (Κεφάλαιο 4) σχετίζεται με την **Ανάλυση** των δεδομένων και περιλαμβάνει τις απαντήσεις στα αξιολογικά ερωτήματα που έχουν προσδιοριστεί με βάση τους στόχους του Σχεδίου, τα αξιολογικά ερωτήματα της προηγούμενης αξιολόγησης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και των κατευθυντήριων γραμμών από σχετικά έγγραφα που εκδόθηκαν από την Ε.Ε.. Τονίζεται ότι η απουσία κοινών αξιολογικών ερωτημάτων έχει σε κάποιο βαθμό υποκατασταθεί με την αξιοποίηση κατευθυντήριων γραμμών και συστάσεων στα διάφορα Έγγραφα εργασίας της ΕΕ σχετικά με το θέμα.

Η 4^η φάση (Κεφάλαιο 5) σχετίζεται με την **Κρίση** και καταγράφει τα συμπεράσματα και τις συστάσεις του Συμβούλου Αξιολόγησης.

Η Έκθεση ολοκληρώνεται με τα πιο κάτω Παραρτήματα:

Παράρτημα 1: Πρότυπο ερωτηματολόγιο Ετήσιας Αξιολόγησης από Συντονιστές

Παράρτημα 2: Πρότυπο ερωτηματολόγιο σε Συντονιστές στα πλαίσια της παρούσας αξιολόγησης (εκ των υστέρων αξιολόγηση)

Παράρτημα 3: Πρότυπο ερωτηματολόγιο σε μαθητές και συνοπτικοί Πίνακες απαντήσεων

Παράρτημα 4: Σύνοψη απαντήσεων εκ των υστέρων αξιολόγησης σε συντονιστές

Παράρτημα 5: Σύνοψη απαντήσεων εκ των υστέρων αξιολόγησης σε μαθητές (διατροφικές συνήθειες)

Παράρτημα 6: Πρότυπο ερωτηματολόγιο προς Φορείς Εφαρμογής Σχεδίου

1.2 Μεθοδολογία Υλοποίησης

Το έργο της αξιολόγησης υλοποιείται στηριζόμενο σε τέσσερις έρευνες πεδίου και στην αξιοποίηση δευτερογενών πηγών οι οποίες αναφέρονται στο κείμενο.

Συγκεκριμένα, η αξιολόγηση στηρίζεται,

- ✓ Στην **Ετήσια Έρευνα Συντονιστών** η οποία διενεργείται από την ΑΕΑ με τη χρήση ερωτηματολογίου προς τους συντονιστές του προγράμματος (Παράρτημα 1) και η οποία αποτυπώνει με διαχρονικό τρόπο τις απόψεις επί συγκεκριμένων ερωτημάτων αναφορικά με τον τρόπο και τη διαδικασία εφαρμογής του Σχεδίου
- ✓ Σε **Εκ των υστέρων έρευνα Συντονιστών** η οποία διενεργήθηκε στα πλαίσια της παρούσας αξιολόγησης με τη χρήση ερωτηματολογίου (Παράρτημα 2) προς του συντονιστές του προγράμματος
- ✓ Σε **Εκ των υστέρων έρευνα μαθητών** που διενεργήθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίου (Παράρτημα 3) προς μαθητές σχολείων που συμμετείχαν στο Σχέδιο
- ✓ Σε **Έρευνα προς Φορείς Εφαρμογής** με την μορφή προσωπικών συνεντεύξεων στα άτομα που έχουν λειτουργήσει εκ μέρους των εμπλεκόμενων φορέων για την εφαρμογή και διαχείριση του Σχεδίου

Πέραν των αναφορών που γίνεται στο κείμενο για την αξιοποίηση δευτερογενών πηγών, ο Σύμβουλος Αξιολόγησης έχει αντλήσει συμπεράσματα και πληροφορίες από τα πιο κάτω έγγραφα σχετιζόμενα με το Σχέδιο:

- ✓ Evaluation of the European School Fruit Scheme Final Report October (DG AGRI 2012)
- ✓ Report on the Results of the Evaluation of the School Fruit and Vegetables and School Milk Schemes against the Principles of Subsidiarity, Proportionality and Better Regulation (DG AGRI 2015)
- ✓ DG Agri and the Group of experts on the School Fruit Scheme's further recommendations for the national evaluations scheme (2012)
- ✓ Conclusions of the meeting of the Member States jointly with the Advisory Group on Fruit and Vegetables and the School Fruit Scheme Experts Group (DG Agri 2014)

Ετήσια Έρευνα προς Συντονιστές Σχεδίου

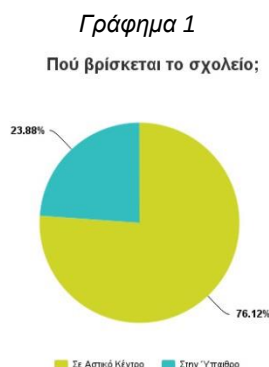
Με τη χρήση ενός τυποποιημένου ερωτηματολογίου, η ΑΕΑ διενεργεί ετησίως έρευνα αξιολόγησης του Σχεδίου στο σύνολο των σχολείων που συμμετέχουν καθ' έτος. Το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται από τους Συντονιστές του Σχεδίου δίνοντας έτσι την δυνατότητα στον Σύμβουλο Αξιολόγησης να αποτιμήσει σε επίπεδο τριετίας την τάση σε κρίσιμα ερωτήματα που αφορούν κυρίως την εφαρμογή του Σχεδίου. Αδυναμία του εργαλείου αυτού είναι η μη καταλληλότητα του (ως μεθοδολογική προσέγγιση) να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα του Σχεδίου, δηλαδή τη βελτίωση των διατροφικών συνηθειών στα παιδιά. Ο Σύμβουλος Αξιολόγησης έχει ομαδοποιήσει τις απαντήσεις των τριών ετών επιτυγχάνοντας έτσι την εξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με την τάση των αντιλήψεων και απόψεων των Συντονιστών σε κρίσιμα αξιολογικά ερωτήματα. Το πρότυπο ερωτηματολόγιο επισυνάπτεται στο Παράρτημα 1.

Εκ των Υστέρων Έρευνα Πεδίου Αξιολόγησης Συντονιστών σε δείγμα σχολείων που συμμετείχαν

Στα πλαίσια της παρούσας αξιολόγησης διενεργήθηκε έρευνα πεδίου σε συντονιστές σχολείων που συμμετείχαν στο Σχέδιο την περίοδο 2015-16. Το πρότυπο ερωτηματολόγιο καθώς επίσης και το σύνολο των απαντήσεων που λήφθηκαν επισυνάπτονται ως Παράρτημα 2. Συνολικά στάλθηκαν 26 ερωτηματολόγια (16% του συνόλου) σε τυχαίο δείγμα με αντιπροσωπευτικότητα του συνόλου σε σχέση με την κατανομή τους ανά Επαρχία και ανάμεσα σε αστικά κέντρα και ύπαιθρο. Συμπληρώθηκαν 20 ερωτηματολόγια τω οποίων οι απαντήσεις έχουν αναλυθεί και επεξηγηθεί ενώ σε δύο από τα σχολεία κρινόμενα ως σχολεία με καλές πρακτικές, ο Σύμβουλος Αξιολόγησης διενήργησε συνάντηση για περαιτέρω εκτίμηση των αποτελεσμάτων του Σχεδίου.

Εκ των υστέρων έρευνα πεδίου αξιολόγησης προς μαθητές σχολείων που συμμετείχαν

Τα ίδια σχολεία που επιλέχθηκαν για την διενέργεια ερωτηματολογίων προς του Συντονιστές, επιλέχθηκαν και για τη διενέργεια ερωτηματολογίων προς του μαθητές με τη χρήση του ερωτηματολογίου στο Παράρτημα 3. Συνολικά λήφθηκαν απαντήσεις από 20 σχολεία με 356 μαθητές, δείγμα που συναποτελεί το 1,7% του συνολικού πληθυσμού μαθητών που συμμετείχαν την περίοδο 2015-16. Το μεγαλύτερο μέρος των μαθητών του δείγματος που ανταποκρίθηκε βρίσκεται σε αστικά κέντρα, γεγονός που ανταποκρίνεται ποσοστιαία στην πληθυσμιακή κατανομή της Κύπρου μεταξύ αστικών κέντρων και υπαίθρου αλλά όχι στην συμμετοχή των μαθητών στο Σχέδιο. Λόγω του ότι όμως η αξιολόγηση δεν έγινε επί του Σχεδίου – αφού αυτό δεν βρισκόταν σε ισχύ κατά την υπό αξιολόγηση χρονική περίοδο - αλλά επί των διατροφικών συνηθειών των μαθητών που συμμετείχαν στο Σχέδιο, η αντιπροσωπευτικότητα του κρίνεται ως επαρκής.

Ερωτηματολόγια προς στελέχη Φορέων Εφαρμογής

Πέραν των προσωπικών συνεντεύξεων με στελέχη των Φορέων Εφαρμογής, διενεργήθηκε συγκριτική αποτίμηση των απόψεων τους με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου το οποίο επισυνάπτεται ως Παράρτημα 4, οι δε απαντήσεις έχουν αξιοποιηθεί και ενσωματωθεί στο κείμενο της παρούσας αξιολόγησης.

1.3 Μεθοδολογικοί περιορισμοί

Τα πιο κάτω σημεία έχουν περιορίσει την εργασία αξιολόγησης:

- Στην στρατηγική του Σχεδίου δεν περιλαμβάνονταν ποσοτικοί στόχοι, καθότι δεν απαιτούνταν κάτι τέτοιο από τον Κανονισμό, παράμετρος που καθιστά δύσκολη τη μέτρηση της επιτευξιμότητας των στόχων.
- Η έλλειψη ερευνών πεδίου στην αρχή της εφαρμογής του Σχεδίου ή άλλων σχετικών ερευνών δεν επιτρέπει τον προσδιορισμό τιμών βάσης (baseline) για σκοπούς συγκριτικής αποτίμησης στα πλαίσια της λογικής της παρέμβασης του Σχεδίου.
- Την χρονική περίοδο που διενεργήθηκε η έρευνα πεδίου στους μαθητές το Σχέδιο δεν ήταν σε εφαρμογή για αρκετούς μήνες και άρα τα ερωτήματα προς τους μαθητές δεν μπορούσαν να συσχετιστούν με το Σχέδιο αλλά μόνο ευρύτερα, με τις διατροφικές τους συνήθειες.
- Τέλος, παρατηρούνται ελλείψεις σε δεδομένα κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών στην Κύπρο που να επικεντρώνονται στον πληθυσμό στόχο του Σχεδίου.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

2.1 Ανάγκη και στόχοι σε επίπεδο Ε.Ε.

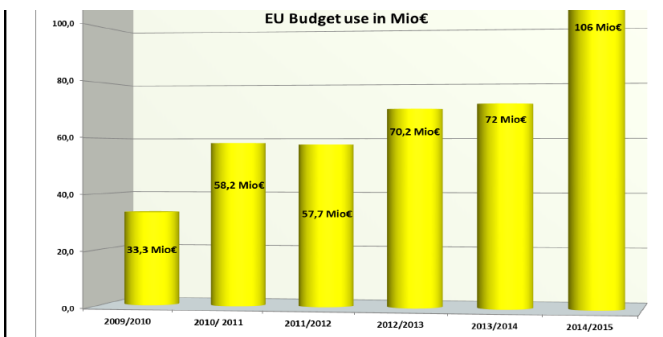
Τα τελευταία χρόνια η κατανάλωση φρούτων και λαχανικών παρουσιάζει πτώση στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόσφατη δημοσίευση της Eurostat (Οκτώβριος 2016) συμπεραίνει ότι μόνο 1 στα 7 άτομα καταναλώνει την ενδεικνυόμενη ποσότητα των 5 μερίδων την ημέρα. Η έρευνα επιβεβαιώνει προηγούμενες εργασίες που θέλουν την πλειοψηφία των Ευρωπαίων να μην πληρούν το κριτήριο της ελάχιστης ημερήσιας πρόσληψης των 400 γραμμαρίων που συνιστάται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας. Η ίδια έρευνα συμπεραίνει ότι η κατανάλωση φρούτων και λαχανικών είναι σαφώς ψηλότερη στις γυναίκες και στα άτομα με ψηλότερο μορφωτικό επίπεδο.

Το πρόβλημα της παχυσαρκίας στα παιδιά έχει αναγνωριστεί σε επίπεδο Ε.Ε. εδώ και πολλά χρόνια. Εκτιμάται ότι 22 εκατομμύρια παιδιά στην Ευρώπη των 25 είναι υπέρβαρα και 5,1 εκατομμύρια από αυτά είναι παχύσαρκα. Η απόκτηση υγιεινότερων διατροφικών συνηθειών μέσω της κατανάλωσης περισσότερων φρούτων και λαχανικών μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση των προβλημάτων υγείας που σχετίζονται με τη μη υγιεινή ή φτωχή διατροφή, όπως η παιδική παχυσαρκία ο παιδικός διαβήτης και άλλοι παράγοντες κινδύνου και διαταραχές. Μελέτη¹ η οποία ερεύνησε τις διατροφικές συνήθειες των παιδιών σε δέκα χώρες της ΕΕ συμπεραίνει ότι, *'fruit and vegetable consumption was below recommended levels among the schoolchildren in all countries and vegetable intake was lower than fruit intake. The survey shows that there is a need for promotional activities to improve fruit and vegetable consumption in this age group'*.

Συνυφασμένο με την πιο πάνω διαπίστωση είναι και η καταγραφή, μέσα από διάφορες πηγές, της διαχρονικής μείωσης της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών, διαπίστωση και της προαναφερόμενης μελέτης ότι *'the estimated consumption of fresh F&V is in general on the declining trend, falling by an aggregate 9.4% for fruits and 10.3% for vegetables in the period 2005-2010. It decreased by 3% in 2011 compared to the average for the previous period'*.

Με βάση τα πιο πάνω δεδομένα, τον Νοέμβριο του 2008 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μετά την προτροπή του Συμβουλίου Υπουργών Γεωργίας και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, προώθησε ένα πανευρωπαϊκό Σχέδιο για την παροχή φρούτων και λαχανικών σε παιδιά σχολικής ηλικίας

Γράφημα 2: Δαπάνη ΕΕ στο Σχέδιο Προώθησης Φρούτων

στο πλαίσιο της αναμόρφωσης της Κοινής Οργάνωσης Αγοράς των οπωροκηπευτικών. Το Σχέδιο ξεκίνησε την σχολική περίοδο 2009-10 και σε αυτό συμμετέχουν 25 κράτη μέλη. Ο ετήσιος προϋπολογισμός του Σχεδίου ανερχόταν στα €90εκ μέχρι την περίοδο 2013-14 και εν συνεχεία έχει αυξηθεί στα €150εκ με το ποσοστό συγχρηματοδότησης να

ανέρχεται σε 75-90%. Το γράφημα αποτυπώνει την συνεχή αύξηση του προϋπολογισμού της Ε.Ε. στο σχέδιο (πηγή, CMO Committee, School Fruit Scheme – presentation of the results of 2014-15 monitoring reports). Το σχέδιο έχει θέσει σαν στόχο την ηλικιακή ομάδα των 6-10

¹ Fruit and vegetable consumption in a sample of 11-year-old children in ten European countries – the PRO GREENS cross-sectional survey

χρονών αλλά το κάθε κράτος μέλος δύναται να διευρύνει την ηλικιακή στόχευση σύμφωνα με τον δικό του εθνικό σχεδιασμό. Κύριοι στόχοι του σχεδίου ήταν από την αρχή της δημιουργίας του,

- να αναστρέψει την πτώση στην κατανάλωση φρούτων και λαχανικών έναντι βιομηχανοποιημένων προϊόντων και να ενισχύσει την γνώση και εμπειρία των παιδιών, ως μελλοντικοί οικογενειάρχες, ώστε να διατηρήσει την καταναλωτική δύναμη στην ΕΕ για φρούτα και λαχανικά σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα
- να συμβάλει η ΚΑΠ σε μια σωστή διατροφή προς όφελος της υγείας των κατοίκων της Ε.Ε..

Με μια επιστημονικά τεκμηριωμένη σχέση των φρούτων και λαχανικών με την υγιεινή διατροφή, το Σχέδιο επιδιώκει να διαμορφώσει διατροφικές συνήθειες προς όφελος της υγείας των παιδιών και περιορισμό των ασθενειών.

2.2 Η εθνική στρατηγική

Σύμφωνα με στοιχεία της προαναφερόμενης έρευνας της Eurostat, η Κύπρος κατατάσσεται κάπου στον μέσο όρο της ΕΕ στην κατανάλωση φρούτων και λαχανικών σε σχέση με το ποσοστό πληθυσμού άνω των 15 ετών και τη συχνότητα κατανάλωσης.

Πίνακας 1: Συγκριτική αποτίμηση Κατανάλωσης Φρούτων & Λαχανικών σε Ε.Ε. και Κύπρο

	Όχι σε καθημερινή βάση	1-4 μερίδες την μέρα	5 και περισσότερες μερίδες την μέρα
ΕΕ - 27	34,4%	51,4%	14,1%
Κύπρος	32,6%	51,3%	16,1%

Μια διαφορετική προσέγγιση η οποία αξιοποιεί στοιχεία της Ετήσιας Γεωργικής Στατιστικής 2014², δεικνύει μια ιδιαίτερα ψηλή μέση κατά κεφαλή κατανάλωση φρούτων και λαχανικών στην Κύπρο που ανέρχεται ετησίως σε 143 κιλά φρούτων και 120,7 κιλά λαχανικά (εκτός πατατών). Οι αριθμοί αυτοί αντιστοιχούν σε ημερήσια κατανάλωση 392γρ φρούτων και 330 γρ. λαχανικών, μερίδες που ξεπερνούν κατά πολύ τις ενδεικνυόμενες ποσότητες του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας και υπερβαίνουν τους μέσους όρους σε επίπεδο ΕΕ που ήταν για το 2012 166γρ φρούτων και 220γρ λαχανικών³. Παράλληλα όμως, η ίδια στατιστική πηγή καταγράφει μια μείωση της κατανάλωσης φρούτων κατά 18% και των λαχανικών κατά 8% ανάμεσα στο έτος 2014 και τον μέσο όρο της περιόδου 1993-2014. Σε γενικές γραμμές, η βιβλιογραφία καταδεικνύει μια σχετικά ψηλή κατανάλωση φρούτων και λαχανικών στην Κύπρο η οποία συνάδει με τις καταναλωτικές συνήθειες των Μεσογειακών χωρών η οποία όμως έχει μια διαχρονικά φθίνουσα πορεία,

Από την άλλη όμως, η Κύπρος δεν διαφέρει από την Ευρωπαϊκή τάση για παιδική παχυσαρκία και επιδείνωση της ποιότητας διατροφής των Κυπρίων παιδιών, κάτι που επιβεβαιώνεται από σχετική μελέτη⁴ η οποία επιπροσθέτως συμπεραίνει ότι η διατροφή των Κυπρίων παιδιών είναι,

- χαμηλή σε φυτικές ίνες,
- χαμηλή στην πρόσληψη μαγνήσιου και Βιταμίνης C
- ανεπαρκής σε Βιταμίνη B6 και σίδηρο

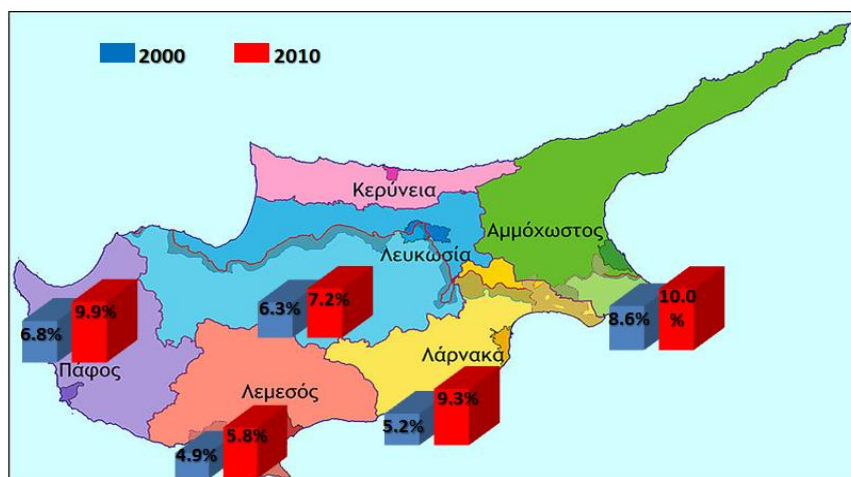
² Γεωργική Στατιστική 2014, Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

³ Fruit & vegetable consumption in Europe-do Europeans get enough (European Food Information Council Review 2012)

⁴ Έλενα Φιλίππου και άλλοι, Έκδοση Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου (2012), Η διατροφική πρόσληψη των παιδιών και εφήβων της Κύπρου ηλικίας 6-18 ετών

Διαχρονικά δεδομένα επιβεβαιώνουν επίσης την αύξηση της παιδικής παχυσαρκίας στην παιδική ηλικία. Σχετική για το θέμα έρευνα⁵ κατέγραψε τη δεκαετή διαφοροποίηση της συχνότητας των παχύσαρκων και υπέρβαρων παιδιών ηλικίας 6-17 ετών ανάμεσα στις περιόδους 1999-00 και 2009-10. Η παρακάτω εικόνα από την προαναφερόμενη έρευνα καταγράφει αυξήσεις στη συχνότητα παχυσαρκίας στην Κύπρο σε όλες τις επαρχίες.

Γράφημα 3: Αύξηση της συχνότητας της παιδικής παχυσαρκίας στις ηλικίες 6-17 ετών ανά επαρχία

Σχετική επιβεβαίωση του προβλήματος της παχυσαρκίας δίνει και ο παιδίατρος-ερευνητής του Ερευνητικού και Εκπαιδευτικού Ινστιτούτου «Υγεία του Παιδιού», Δρ. Σάββας Σάββα, σε μια πρόσφατη παρουσίαση με θέμα, «Το σχολικό περιβάλλον σαν χώρος παρέμβασης για την πρόληψη της παιδικής παχυσαρκίας». Επιπρόσθετα δε, ο ερευνητής σημειώνει ότι, *‘σε ότι αφορά στο σχολικό περιβάλλον, μπορεί να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στα παρεμβατικά προγράμματα για προαγωγή της υγείας, καθώς τα παιδιά περνούν πολύ από τον χρόνο τους στο σχολείο και ως τέτοιο ευνοεί την ενεργό συμμετοχή των παιδιών’*.

Η Κύπρος εφάρμοσε για πρώτη φορά το Σχέδιο προώθησης της κατανάλωσης φρούτων στα σχολεία κατά το σχολικό έτος 2009 – 2010 με στόχο την σταθερή αύξηση του μεριδίου των οπωροκηπευτικών στο διαιτολόγιο των παιδιών, ώστε να βελτιωθούν οι διατροφικές συνήθειες των παιδιών στο στάδιο που αυτές διαμορφώνονται και κατά συνέπεια να μειωθούν τα ποσοστά παιδικής παχυσαρκίας. Ο γενικός αυτός στόχος εμπερικλείεται στους σκοπούς του σχεδίου ως αυτοί αναγράφονται στην στρατηγική, δηλαδή,

- ◆ Η προώθηση της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών στα παιδιά
- ◆ Η καταπολέμηση της παιδικής παχυσαρκίας
- ◆ Η υιοθέτηση καλών διατροφικών συνηθειών από παιδιά μικρής ηλικίας

Επιπρόσθετα, το σχέδιο αποσκοπεί στην επίτευξη των στόχων της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής συμπεριλαμβανομένων της αύξησης των εισοδημάτων του γεωργικού τομέα, της σταθεροποίησης των αγορών και της διαθεσιμότητας των τρεχουσών και μελλοντικών προμηθειών.

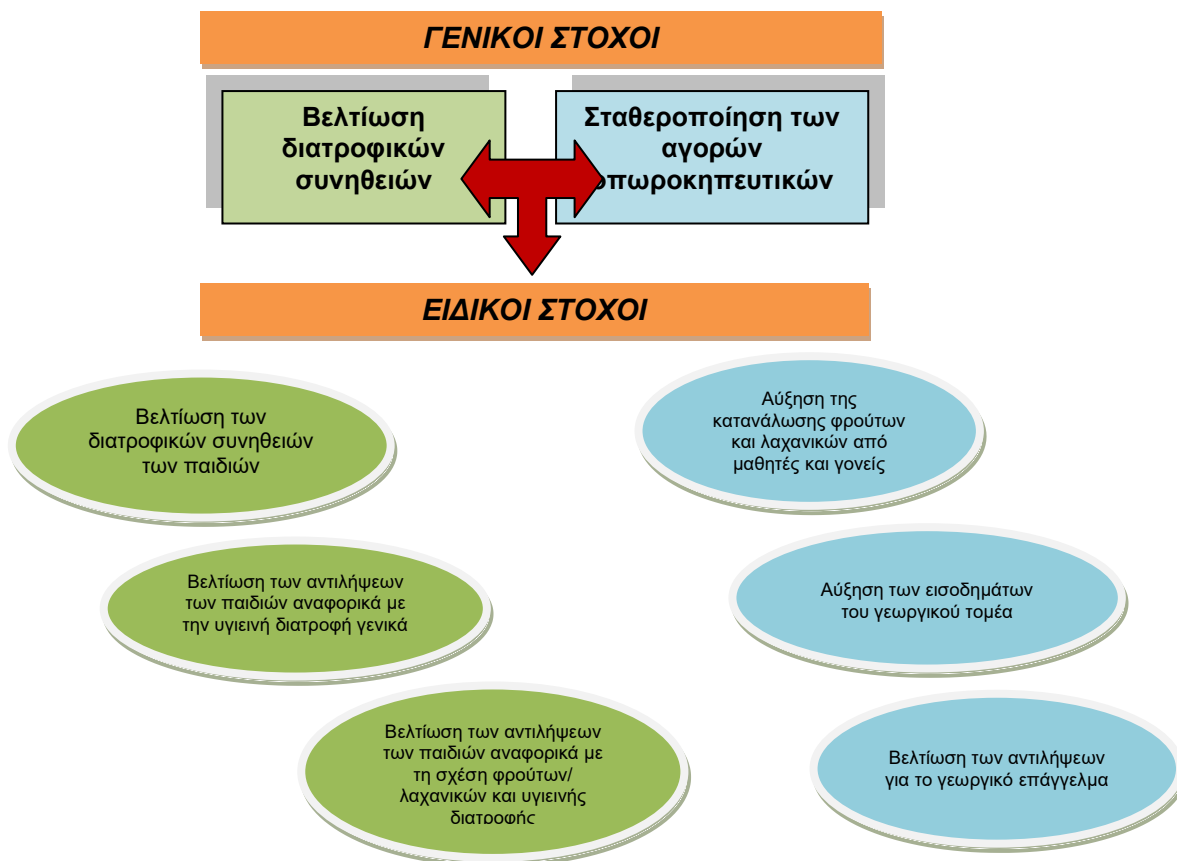
Η Εθνική Στρατηγική περιελάμβανε επίσης περιγραφή των συνοδευτικών μέτρων που στόχευαν στην αύξηση της αποτελεσματικότητας του Σχεδίου. Τα συνοδευτικά μέτρα ήταν εστιασμένα στην ευαισθητοποίηση των παιδιών αλλά και των γονέων για τους στόχους του

⁵ Savva SC, Kourides YA, Hadjigeorgiou C, Tornaritis MJ. Overweight and obesity prevalence and trends in children and adolescents in Cyprus, 2000-2010. Research and Education Institute of Child Health, Cyprus. [Unpublished data, In Preparation]

Σχεδίου και περιελάμβαναν ένα μεγάλο εύρος παρεμβάσεων που έχουν υιοθετηθεί από άλλα κράτη μέλη που έχουν εφαρμόσει (και εξακολουθούν να εφαρμόζουν) Εθνικά Προγράμματα διανομής φρούτων στα σχολεία

Οι γενικοί και ειδικοί στόχοι του Σχεδίου αποτυπώνονται στο διάγραμμα που ακολουθεί, ως αυτά αποτελούν συμπεράσματα του Συμβούλου Αξιολόγησης που προκύπτουν από την περιγραφή του Σχεδίου.

Γράφημα 4: Γενικοί και ειδικοί στόχοι του Σχεδίου

3. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

3.1. Παράμετροι του Σχεδίου Προώθησης της κατανάλωσης φρούτων στα σχολεία

Περίοδος Εφαρμογής

Την πενταετή περίοδο αναφοράς 2012-2016, το Σχέδιο υλοποιήθηκε κατά τις σχολικές περιόδους 2013/14, 2014/15 και 2015/16. Το σχέδιο δεν υλοποιήθηκε κατά την σχολική περίοδο 2012/13, αφού διακόπηκε την πρώτη μέρα εφαρμογής λόγω του ότι ο προμηθευτής των φρούτων και λαχανικών στα σχολικά ιδρύματα δεν τηρούσε τους κανόνες για την υγιεινή των τροφίμων. Σε κάθε σχολική χρονιά, το σχέδιο είχε εφαρμοστεί για χρονική περίοδο δέκα περίπου εβδομάδων και συγκεκριμένα κατά τους μήνες Απρίλιο-Ιούνιο.

Εμπλεκόμενοι φορείς

Οι υπεύθυνοι φορείς για την υλοποίηση του Σχεδίου ήταν και παραμένουν:

- Το Τμήμα Γεωργίας του Υπουργείου Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης & Περιβάλλοντος ως Αρμόδια Εθνική Αρχή (ΑΕΑ) για την ετοιμασία, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση του Σχεδίου.
- Ο Κυπριακός Οργανισμός Αγροτικών Πληρωμών (ΚΟΑΠ) ως αρμόδια αρχή για το Σχέδιο καθώς και για τη χορήγηση των ενισχύσεων στους δικαιούχους, τον έλεγχο και την επιβολή ποινών/κυρώσεων όπου επιβάλλεται.
- Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού για τον καθορισμό της ομάδας-στόχου των παιδιών που θα συμμετάσχουν στο Σχέδιο και τον συντονισμό του Σχεδίου ανάμεσα στα σχολεία που συμμετείχαν. Επιπρόσθετα, το Υπουργείο Παιδείας μεριμνά για τον καθορισμό συντονιστών σε κάθε σχολική μονάδα που συμμετέχει στο σχέδιο.
- Το Υπουργείο Υγείας διατηρεί συμβουλευτικό ρόλο ως προς την σύνταξη και εφαρμογή της στρατηγικής

Διαδικασία εφαρμογής

Στα σχολεία παρασχέθηκε η δυνατότητα να επιλέγουν τους προμηθευτές των φρούτων και λαχανικών για τις ανάγκες του Σχεδίου π.χ. από Ομάδες/Οργανώσεις Παραγωγών, αδειούχες φρουταρίες ή άλλα αδειούχα καταστήματα πώλησης φρούτων και λαχανικών όπως υπεραγορές, σχολικά κυλικεία και καταστήματα πώλησης βιολογικών προϊόντων. Επίσης, δόθηκε η δυνατότητα να επιλέγουν τον τρόπο διανομής των φρούτων και λαχανικών, τηρώντας τις απαιτήσεις της νομοθεσίας για ασφάλεια και υγιεινή, και τα συνοδευτικά μέτρα που θα εφαρμόσουν,.

Η όλη ευθύνη για την εφαρμογή του Σχεδίου σε κάθε σχολείο ξεχωριστά ανήκει στην Διεύθυνση του σχολείου η οποία παράλληλα ορίζει εκπαιδευτικό ή άλλο άτομο ως συντονιστή του Σχεδίου. Για διευκόλυνση του έργου των σχολικών διευθύνσεων δόθηκε επίσης η δυνατότητα υλοποίησης του Σχεδίου σε συνεργασία με τον/την κυλικειάρχη της σχολικής μονάδας. Σε τέτοια περίπτωση ο/η κυλικειάρχης θα έπρεπε να αναλάβει τα εξής: παραλαβή/προμήθεια των προϊόντων, έλεγχο της καταλληλότητας τους (να μην έχουν ελαττωματική εμφάνιση), πλύσιμο των προϊόντων στο χώρο του κυλικείου και διανομή στους μαθητές με τρόπο που θα συμφωνηθεί με τη Διεύθυνση του σχολείου (πχ παράδοση των προϊόντων στις τάξεις των μαθητών σε ατομικές μερίδες).

Σχολεία που δεν διέθεταν κυλικείο είχαν τη δυνατότητα, εάν το επιθυμούσαν, να συνεργαστούν με τον/την κυλικειάρχη του πλησιέστερου δημοτικού σχολείου για εφαρμογή του Σχεδίου με αυτή τη μορφή.

Ομάδα-στόχος

Ως ομάδα-στόχος, επιλέχθηκε η διανομή των νωπών φρούτων και λαχανικών σε μαθητές ηλικιών 3 έως 12 ετών με παγκύπρια κάλυψη διατηρώντας όμως τον εθελοντικό χαρακτήρα συμμετοχής των σχολείων. Το Σχέδιο, έχει τύχει εφαρμογής στα δημόσια και ιδιωτικά δημοτικά σχολεία και στα δημόσια και κοινοτικά νηπιαγωγεία της Κυπριακής Δημοκρατίας που αρχικά δήλωσαν πρόθεση συμμετοχής στο Σχέδιο, και στη συνέχεια εγκρίθηκαν για τη συμμετοχή τους σε αυτό από το Τμήμα Γεωργίας. Η κατανομή των συμμετοχών παρουσιάζεται στον πιο κάτω Πίνακα:

Πίνακας 2: Μορφολογική Συμμετοχή στο σχέδιο

Συμμετοχή κατά τύπο σχολείου			
	2013/14	2014/15	2015/16
Νηπιαγωγεία	10	25	22
Δημόσια δημοτικά	76	111	142
Ιδιωτικά δημοτικά	3	4	2

Με βάση τη συμμετοχή των σχολείων, το ποσοστό των νηπιαγωγείων, δηλαδή ηλικιακές ομάδες 3 μέχρι 5 ετών κυμάνθηκε από 11 έως 18% κατά την υπό αναφορά τριετία, ποσοστό που μπορεί να θεωρηθεί και ως αντιπροσωπευτικό για την προαναφερόμενη ηλικιακή ομάδα.

Η αύξηση του συνολικού προϋπολογισμού του Σχεδίου συνδυάστηκε με σημαντική αύξηση στον αριθμό των σχολείων που συμμετείχαν σε αυτό, από 89 την περίοδο 2013/14 σε 166 την περίοδο 2015/16 με διπλασιασμό των μαθητών που επωφελήθηκαν. Αυτό έχει οδηγήσει σε μια αύξηση στη συμμετοχή του αριθμού των σχολείων από 14% παγκυπρίως το 2013-14 σε 25% το 2015-16 ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά σε αριθμό μαθητών είναι 18% με 32%. Συμπεραίνεται δηλαδή ότι το 1/3 περίπου των μαθητών ηλικίας κάτω των 12 ετών είχε τη δυνατότητα να επωφεληθεί από το Σχέδιο κατά την περίοδο 2015-16. Ο πιο κάτω πίνακας αποτυπώνει το βαθμό συμμετοχής των σχολείων στο σύνολο των σχολείων παγκυπρίως.

Πίνακας 3: Ποσοτική Συμμετοχή στο σχέδιο

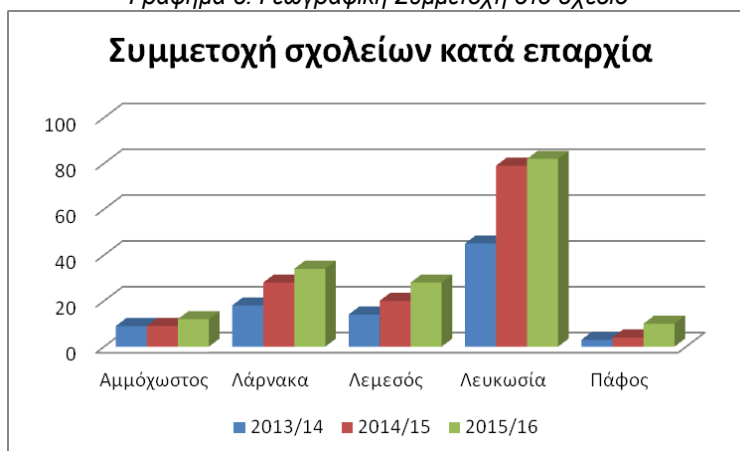
	Αρ σχολείων	Αρ. μαθητών	% σχολείων που συμμετείχαν	% μαθητών που συμμετείχαν
2013/14	89	11129	14%	18%
2014/15	136	18078	21%	29%
2015/16	166	22627	25%	32%

Γεωγραφική κατανομή: Η κατανομή των επωφελούμενων σχολείων κατά τις τρεις χρονικές περιόδους αποτυπώνεται στο πιο κάτω γράφημα όπου φαίνεται μια σχετική υστέρηση της Λεμεσού έναντι άλλων Επαρχιών ενώ παράλληλα σημειώνεται η μεγάλη αύξηση συμμετοχής από σχολεία της επαρχίας Λευκωσίας.

Επιπρόσθετα, παρατηρείται μια σχετική ισορροπία ανάμεσα στην συμμετοχή σχολείων της υπαίθρου και των αστικών κέντρων. Κατά την περίοδο 2013-14 υπερτερούσαν σημαντικά τα σχολεία της υπαίθρου με τη ψαλίδα όμως σταδιακά να κλείνει και να παρουσιάζει μια αναλογία

52:48 μεταξύ σχολείων της υπαίθρου και των πόλεων. Το στοιχείο αυτό καταδεικνύει μια σημαντική υστέρηση συμμετοχής των αστικών σχολείων τα οποία αριθμητικά, επί συνόλου, υπερτερούν αυτών της υπαίθρου σε μια αναλογία 7:3.

Γράφημα 5: Γεωγραφική Συμμετοχή στο σχέδιο

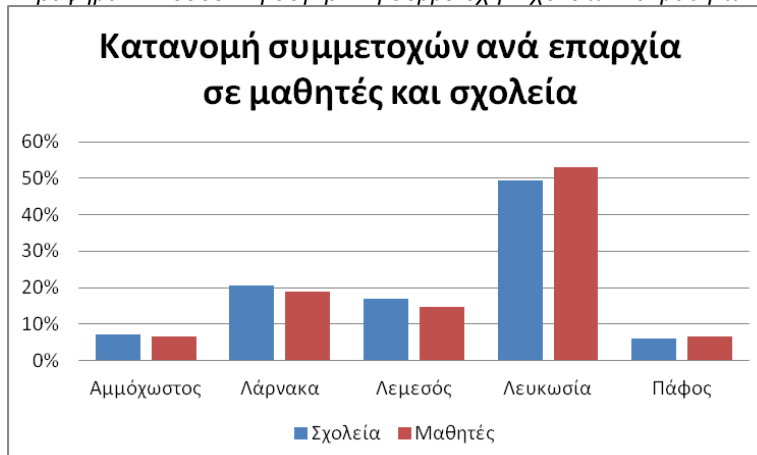

Γράφημα 6: Συγκριτική συμμετοχή Υπαίθρου & Επαρχίας

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι προαναφερόμενες αναλογίες ανάμεσα στα διάφορα σχολεία συνάδουν σε μεγάλο βαθμό με την κατανομή των μαθητών, δεδομένο που αποτυπώνεται ενδεικτικά στο γράφημα για την περίοδο 2015-16, όπου διαφαίνεται ένας συσχετισμός της κατανομής των σχολείων ανά επαρχία με την αντίστοιχη κατανομή των μαθητών.

Γράφημα 7: Ποσοστική συγκριτική συμμετοχή Σχολείων και μαθητών

Επιλεγμένα προϊόντα

Τα προϊόντα, που μπορούσαν να διατεθούν στα σχολεία, έπρεπε να επιλεγούν από ένα καθορισμένο κατάλογο του οποίου ο αριθμός αυξήθηκε από 14 που ήταν την περίοδο 2013-14 σε 19 το 2015-16 λόγω εισηγήσεων από τους συντονιστές του Σχεδίου. Η επιλογή των φρούτων και λαχανικών ήταν ευθύνη του κάθε σχολείου ξεχωριστά και κρινόταν στη βάση μιας σειράς παραγόντων όπως η διαθεσιμότητα από τον προμηθευτή, η τιμή, η διαθέσιμη ποιότητα, οι προτιμήσεις των μαθητών και η ευχέρεια διανομής σε μερίδες με βάση τις συνθήκες και τις διαθέσιμες υποδομές του σχολείου.

Τα προϊόντα που διανεμήθηκαν ήταν κατά 99% νωπά με μόνο 1% να αφορά σε μεταποιημένα, δεδομένο που αποτυπώνει ένα ψηλότερο ποσοστό σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ όπου η αναλογία είναι 93:7.

Πίνακας 4: Επιλέξιμα Προϊόντα περιόδου 2013-2016

	2013-14	2014-15	2015-16
Ντομάτες	✓	✓	✓
Αγγουράκια	✓	✓	✓
Μπανάνες	✓	✓	✓
Αχλάδια	✓	✓	✓
Εσπεριδοειδή	✓	✓	✓
Επιτραπέζια σταφύλια	✓	✓	✓
Μήλα	✓	✓	✓
Βερίκοκα	✓	✓	✓
Κεράσια	✓	✓	✓
Δαμάσκηνα	✓	✓	✓
Ροδάκινα			✓
Νεκταρίνια			✓
Φυλλώδη λαχανικά	✓	✓	✓
Φράουλες	✓	✓	✓
Πιπεριές	✓	✓	✓
Καρότα		✓	✓
Καρπούζια		✓	✓
Πεπόνια		✓	✓
Σταφίδες	✓	✓	✓
	14	17	19

Συσκευασία

Επειδή το Σχέδιο εφαρμόστηκε με ευθύνη των σχολείων δεν έχει τεθεί οποιοδήποτε πλαίσιο συσκευασίας των προϊόντων αφού αυτά μπορούσαν να διανεμηθούν κομμένα σε δίσκους ή όπως άλλως κρινόταν κατάλληλο και υγιονομικά αποδεκτό από το κάθε σχολείο. Η ΑΕΑ έθεσε ως ελάχιστα κριτήρια ποιότητας της αγοράς προϊόντων Κατηγορίας Ι σύμφωνα με τις ποιοτικές προδιαγραφές της Ε.Ε.. Τα προϊόντα πλένονταν και τύγγαναν επεξεργασίας σε χώρους που διέθεταν τα απαραίτητα πιστοποιητικά ασφάλειας και υγείας και από άτομα που κατείχαν σχετικά πιστοποιητικά υγείας. Απαιτήσεις για σήμανση εφαρμόζονταν σε περιπτώσεις διανομής συσκευασμένων προϊόντων τα οποία αγοράζονταν από προμηθευτές που ανελάμβαναν την προμήθεια πλυμένων και έτοιμων προς κατανάλωση προϊόντων.

Συμμετοχή των γονέων

Δεν υπήρξε οικονομική συμμετοχή των γονέων στο Πρόγραμμα ενώ περιορισμένη ήταν και μέσα από τη διαμόρφωση της στρατηγικής υλοποίησής του, η συμμετοχή των γονέων σε αυτό. Έτσι η συμμετοχή των γονέων στο Σχέδιο δεν είχε συγκεκριμένο θεσμικό ρόλο αλλά αποτελούσε πρωτίστως ευθύνη των συμμετεχόντων σχολείων να εμπλέξουν με διάφορους τρόπους τους γονείς στην εφαρμογή του.

3.2. Προϋπολογισμός & Εκροές του Σχεδίου

Οι ετήσιοι προϋπολογισμοί του Σχεδίου καταγράφονται στον πιο κάτω Πίνακα ενώ συμπληρωματικά ποσά περιορισμένου ύψους έχουν διατεθεί από εθνικούς πόρους για κάλυψη του ΦΠΑ των χρηματοδοτούμενων δράσεων. Διαφοροποίηση σημειώνεται ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή και Εθνική χρηματοδότηση η οποία μετά την περίοδο 2014-15 αυξήθηκε σε 75% αντί 50% που ήταν προηγουμένως. Επιπροσθέτως, μέχρι την περίοδο 2013-14 οι συνοδευτικές δράσεις χρηματοδοτούνταν μόνο από εθνικούς πόρους, στοιχείο που διαφοροποιήθηκε στη συνέχεια με ενσωμάτωση των συνοδευτικών δράσεων στο συγχρηματοδοτούμενο σκέλος του Σχεδίου με την αναλογία 75:25.

Κατά την υπό αναφορά περίοδο, ο δείκτης απορρόφησης παρουσιάζει σημαντική βελτίωση, από 27,6% σε 83,8% με αποτέλεσμα τη σημαντική αύξηση των συνολικών πόρων που διατέθηκαν προς όφελος του Σχεδίου.

Πίνακας 5: Συμμετοχή Ε.Ε. και Κύπρου στον Προϋπολογισμό Σχεδίου και απορρόφηση

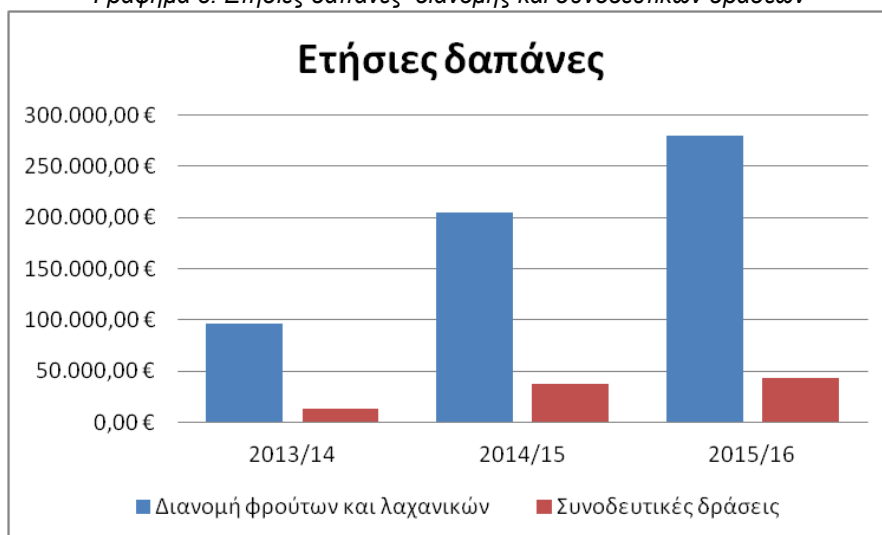
	Προϋπολογισμός σχεδίου			Δαπάνη Σχεδίου διανομής			% απορρόφησης
	ΕΕ	Εθνική	Συνολική	Δαπάνη (ΕΕ)	Δαπάνη (CY)	Δαπάνη συνολική	
2013/14	155.000 €	155.000 €	350.000 €	48.264 €	48.263 €	96.526 €	27,6%
2014/15	290.000 €	96.667 €	386.667 €	184.168 €	61.389 €	245.557 €	63,0%
2015/16	290.000 €	96.667 €	386.667 €	242.907 €	80.969 €	323.876 €	83,8%

Είναι εμφανές ότι σε ετήσια βάση, οι δαπάνες προς όφελος του Σχεδίου έχουν υπερτριπλασιαστεί για την περίοδο 2013-2016 τόσο για την προμήθεια φρούτων και λαχανικών όσο και για τις συνοδευτικές δράσεις. Συνολικά για την τετραετία 2012-2016, το Σχέδιο απορρόφησε €665.959 εκ των οποίων το 71% προήλθε από πόρους της ΕΕ. Ανάλυση των χρηματοδοτικών εκροών του Σχεδίου ανάμεσα στη διανομή φρούτων / λαχανικών και στις συνοδευτικές δράσεις αποτυπώνεται στον πιο κάτω Πίνακα καθώς και στο γράφημα που ακολουθεί.

Πίνακας 6: Κατανομή Δαπανών διανομής και συνοδευτικών δράσεων Σχεδίου

Έτη	Δαπάνη Σχεδίου διανομής			Συνοδευτικές δράσεις		
	Δαπάνη (ΕΕ)	Δαπάνη (CY)	Δαπάνη συνολική	Δαπάνη (ΕΕ)	Δαπάνη (CY)	Δαπάνη συνολική
2013/14	€48.264	48.264 €	96.528 €	0 €	14.000 €	14.000 €
2014/15	155.565 €	51.855 €	207.420 €	28.605 €	9.533 €	38.138 €
2015/16	209.982 €	69.994 €	279.976 €	32.925 €	10.975 €	43.900 €

Γράφημα 8: Ετήσιες δαπάνες διανομής και συνοδευτικών δράσεων

3.3. Χαρακτηριστικά υλοποίησης του Σχεδίου

Κατανάλωση σε Μερίδες

Το μέσο βάρος μερίδας στην Κύπρο ανέρχεται σε 150γρ και ο μέσος αριθμός μερίδων ανά μαθητή αυξάνεται από 23.86 το 2013-14 σε 31.14 το 2015-16 με σημαντική παράλληλη αύξηση στον αριθμό μαθητών που συμμετείχαν.

Σε επίπεδο κόστους ανά μερίδα, παρατηρείται μια σταδιακή αύξηση στο μέσο κόστος / μερίδα από €0,36 σε €0,38 και €0,40 κατά τα τρία διαδοχικά σχολικά έτη, δεδομένο που ενδεχομένως να σχετίζεται με την αύξηση των επιλέξιμων προϊόντων και την προσθήκη φρούτων με ψηλότερο κόστος πχ κεράσια και φράουλες.

Πίνακας 7: Διαμορφωτικά Στοιχεία μερίδων Κατανάλωσης

	Αρ. μερίδων	Μέσο βάρος μερίδας	Μέση αξία/ μερίδα	Αρ. μερίδων / μαθητή	Αρ. σχολείων	Αρ. μαθητών	% κάλυψης (σχολεία)	% κάλυψης (μαθητές)
2013/14	265.550	150	0,36 €	23,86	89	11.129	14%	18%
2014/15	534.664	150	0,38 €	29,58	136	18.078	21%	29%
2015/16	704.522	150	0,40 €	31,14	166	22.627	25%	32%

Συχνότητα διανομής

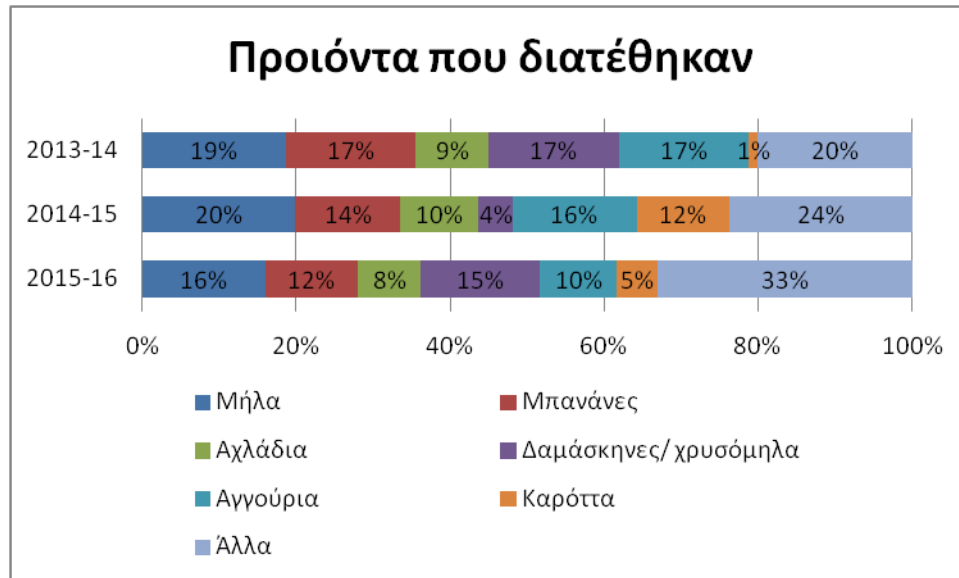
Το Σχέδιο εφαρμόστηκε για περίοδο περίπου 10 εβδομάδων κατά τους μήνες Απρίλιο-Ιούνιο (με επέκταση τον Ιούλιο στα θερινά σχολεία) με ιδιαίτερα εντατικό όμως ρυθμό ο οποίος εκτιμάται σε περισσότερο από μία μερίδα ανά δύο μέρες για κάθε μαθητή. Σε αρκετά δε σχολεία η διανομή ήταν για τη χρονική περίοδο εφαρμογής του Σχεδίου, σε καθημερινή βάση.

Προϊόντα που διανεμήθηκαν

Αξιοποιώντας τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν σε ετήσια βάση από τους συντονιστές του Σχεδίου, διαπιστώνεται μια μεγάλη συγκέντρωση σε έξι προϊόντα τα οποία αποτυπώνονται στο πιο κάτω γράφημα και αντιστοιχούσαν στο 80%, 76% και 67% κατά τις περιόδους 2013-14, 2014-15 και 2015-16 αντιστοίχως. Είναι βέβαια σημαντικό να αναφερθεί μια σταδιακή επέκταση στις επιλογές προϊόντων, η οποία παρατηρείται πιο έντονα την περίοδο 2015-16 και αφορά την προσθήκη εποχιακών φρούτων πχ κεράσια, καρπούζι, φράουλες, έστω σε μικρές σχετικά

ποσότητες. Τονίζεται ότι το Σχέδιο εφαρμόστηκε στην Κύπρο κατά την περίοδο Απριλίου-Ιουνίου και άρα δύο εκ των κυρίων επιλογών σε φρούτα, μήλα και αχλάδια είναι μη εποχιακά και μάλλον εισαγόμενης προέλευσης.

Γράφημα 9: Διάθεση προϊόντων σχεδίου περιόδου 2013-2016 ανά είδος

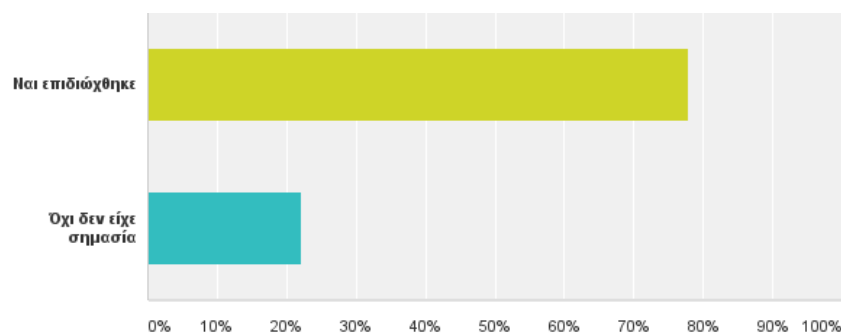

Αξίζει όμως να αναφερθεί ότι η περίοδος εφαρμογής του Σχεδίου ταυτίζεται με μια χρονική περίοδο όπου υπάρχει στην αγορά αφθονία τοπικών εποχιακών φρούτων όπως κεράσια, φράουλες, βερίκοκα, ροδάκινα, καρπούζια, πεπόνια κλπ και έχει παρατηρηθεί η αυξημένη χρήση τους από τους Συντονιστές, αυξάνοντας έτσι τις επιλογές των μαθητών και κατ' επέκταση την ελκυστικότητα του Σχεδίου.

Προέλευση προϊόντων

Κατά τη διαδικασία αγορών των φρούτων και λαχανικών, δεν είχε τεθεί οποιοσδήποτε περιορισμός σε σχέση με την προέλευση τους. Από τον κατάλογο των προϊόντων που χρησιμοποιήθηκαν και την εποχή, δύναται να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για προϊόντα κοινοτικής προέλευσης. Επιπρόσθετα, ο Σύμβουλος Αξιολόγησης εκτιμά ότι το ποσοστό των Κυπριακής προέλευσης προϊόντων ανέρχεται σε 65% με 75%. Πάντως από την εκ των υστέρων έρευνα πεδίου προς τους Συντονιστές διαφαίνεται μια σαφής επιδίωξη επιλογής τοπικών προϊόντων η οποία σε μεγάλο βαθμό συνάδει με το προαναφερόμενο ποσοστό χρήσης προϊόντων τοπικής προέλευσης.

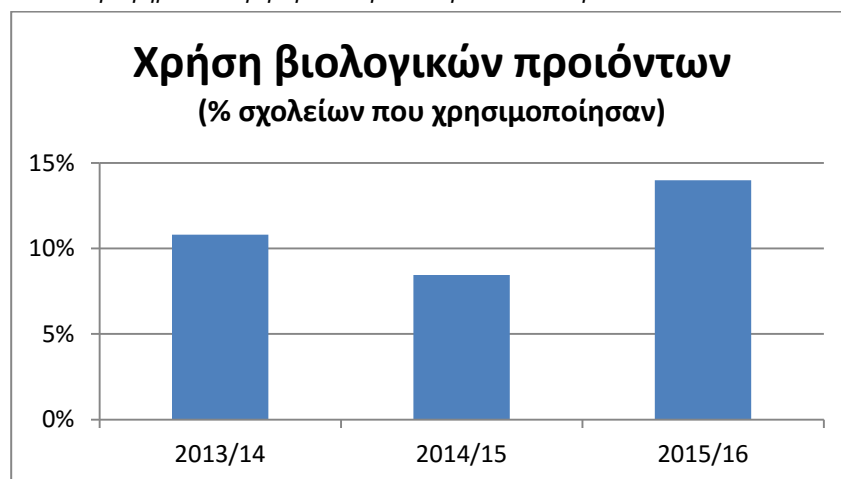
Γράφημα 10: Λήφθηκε πρόνοια για επιλογή εγχώριας παραγωγής προϊόντων;

Χρήση βιολογικών προϊόντων

Η χρήση βιολογικών προϊόντων περιορίστηκε σε σχετικά χαμηλά ποσοστά, όπως διαφαίνεται και από το πιο κάτω γράφημα, ενώ από τα σχολεία που αγόρασαν βιολογικά προϊόντα το 40% περίπου δήλωσε ότι χρησιμοποιήθηκαν βιολογικά προϊόντα στο σύνολο του Σχεδίου. Αν και δεν μπορεί να εκτιμηθεί επακριβώς η αξία των βιολογικών προϊόντων στο σύνολο της αξίας του Σχεδίου, ο Σύμβουλος Αξιολόγησης προσδιορίζει σε 3-5% τη χρήση βιολογικών προϊόντων, ποσοστό που συνάδει περίπου με το μερίδιο του κλάδου βιολογικών προϊόντων στην Κυπριακή αγορά αλλά κρίνεται ως ιδιαίτερα χαμηλό για το εν λόγω σχέδιο.

Γράφημα 11: Χρήση Βιολογικών Προϊόντων περιόδου 2013-2016

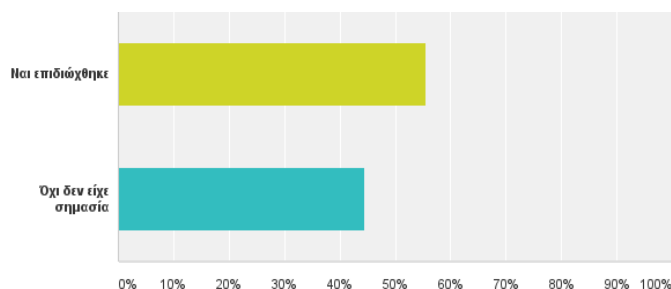

Θα πρέπει να τονιστεί ότι η ΑΕΑ σύστηνε στους συμμετέχοντες όπως η προμήθεια φρούτων και λαχανικών περιλαμβάνει προϊόντα βιολογικής παραγωγής, κάτι που όμως φαίνεται να μην τηρήθηκε από τους συμμετέχοντες. Η μη χρήση βιολογικών από τους Συντονιστές δικαιολογήθηκε με βάση δύο κρίσιμους παραμέτρους αδυναμίας των βιολογικών στην Κύπρο:

- Ιδιαίτερα ψηλού κόστους
- μη διαθεσιμότητα από προμηθευτές ή μη ύπαρξης τοπικών προμηθευτών με ειδίκευση στα βιολογικά.

Διαπιστώνεται δε από την έρευνα πεδίου προς τους Συντονιστές του Σχεδίου μια γενικότερη άγνοια ως προς την προτίμηση χρήσης ή/και τον τρόπο εξεύρεσης προμηθευτών βιολογικών προϊόντων που θα πρέπει να τύχει διαχείρισης στο μέλλον από την ΑΕΑ αλλά και τους οργανωμένους βιοκαλλιεργητές.

Γράφημα 12: Σε ποιο βαθμό καταβλήθηκε προσπάθεια για χρησιμοποίηση βιολογικών προϊόντων;

Συνοδευτικές δράσεις

Ο Σύμβουλος Αξιολόγησης έχει κατηγοριοποιήσει τις συνοδευτικές δράσεις ως υποδεικνύεται

στον παρακάτω πίνακα με στόχο να αποσαφηνιστεί η στόχευση τους. Η δημιουργία σχολικών λαχανόκηπων ήταν διαχρονικά αλλά και στο πλαίσιο του παρόντος σχεδίου μια δράση εύκολα προσαρμοσμένη στο σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα αφού δεν απαιτούσε πρόσθετη εξειδίκευση ούτε και μετακινήσεις των μαθητών. Παρατηρείται όμως μια σημαντική στροφή των συνοδευτικών δράσεων προς τις επισκέψεις σε αγροκτήματα, ενέργεια που σύμφωνα με την έρευνα πεδίου είναι αποτέλεσμα της υλοποίησης του παρόντος σχεδίου και η οποία εδραιώνει μια καλύτερη σχέση ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και τους αγρότες καθώς και μια αμεσότερη επαφή των μαθητών με τις γεωργικές ασχολίες. Σημειώνεται επίσης μια ευρεία κάλυψη δραστηριοτήτων που αφορούν στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών που, ως προκύπτει από την έρευνα πεδίου, δεν θα γίνονταν στο βαθμό και την έκταση χωρίς την συμβολή του σχεδίου. Ο πιο κάτω πίνακας διαχωρίζει τις συνοδευτικές δράσεις στη βάση των τεσσάρων κατηγοριών που έχουν καθοριστεί στη στρατηγική, με την προσθήκη υπο-δραστηριοτήτων έτσι που να δοθεί μια πιο πλήρης εικόνα.

Πίνακας 8: Ποσοτικό Περιεχόμενο Συνοδευτικών δράσεων

		2013-14	2014-15	2015-16
Εκπαιδευτικές επισκέψεις σε αγροκτήματα		7%	28%	32%
Σχολικοί λαχανόκηποι		30%	32%	20%
Μαθήματα γευσιγνωσίας / δοκιμή νέων γεύσεων με φρούτα και λαχανικά	Διατροφής	18%	5%	8%
	Καλλιέργειας	6%	4%	10%
	Μαγειρικής	1%	8%	9%
	Οικιακή αξιοποίηση	21%	1%	1%
Εκπαίδευση των παιδιών	Δενδροφύτευση	2%	10%	14%
	Καλλιτεχνική δράση	4%	5%	4%
	Εργασία στα πλαίσια μαθημάτων	11%	6%	3%

Επιπρόσθετα, τα πιο κάτω γραφήματα επιτρέπουν την εξαγωγική συμπερασμάτων ως προς την τάση των εκπαιδευτικών να αυξάνουν τις επισκέψεις σε αγροκτήματα και ταυτόχρονα να επιτυγχάνεται σταδιακά μια ισορροπημένη κατανομή των δράσεων ανάμεσα στις τέσσερις κατηγορίες. Εκείνο όμως που παρατηρείται, τουλάχιστο μέσα από την ανάλυση των στατιστικών δεδομένων είναι μια ετεροβαρής έμφαση υπέρ του γενικού στόχου της θετικής αντίληψης για τα φρούτα και λαχανικά και τη γεωργική δραστηριότητα έναντι του γενικού στόχου περί υγιεινής διατροφής. Αν και δεν αποτυπώνεται στα στοιχεία του παρόντος Σχεδίου, ενδέχεται οι εκπαιδεύσεις σε θέματα διατροφής να διενεργούνται στα σχολεία μέσω άλλων προγραμμάτων και δραστηριοτήτων συμπληρωματικών προς το παρόν Σχέδιο.

Γράφημα 13: Ποσοστική Κατανομή Συνοδευτικών Δράσεων περιόδου 2013-2014

Γράφημα 14: Ποσοστική κατανομή συνοδευτικών δράσεων περιόδου 2014-2015

Γράφημα 15: Ποσοστική Κατανομή Συνοδευτικών Δράσεων περιόδου 2015-2016

Επικοινωνία του Σχεδίου

Η κοινοτική οδηγία απαιτεί για την επικοινωνία και ενημέρωση του ευρύτερου κοινού σχετικά με το «Σχέδιο Προώθησης της Κατανάλωσης Φρούτων και Λαχανικών στα Σχολεία». Στις επιλέξιμες δαπάνες περιλαμβάνονται η δημιουργία αφίσας προβολής του Σχεδίου, ενημερωτικές εκστρατείες με ραδιοτηλεοπτικά μέσα, ηλεκτρονική επικοινωνία, εφημερίδες και άλλα παρόμοια μέσα.

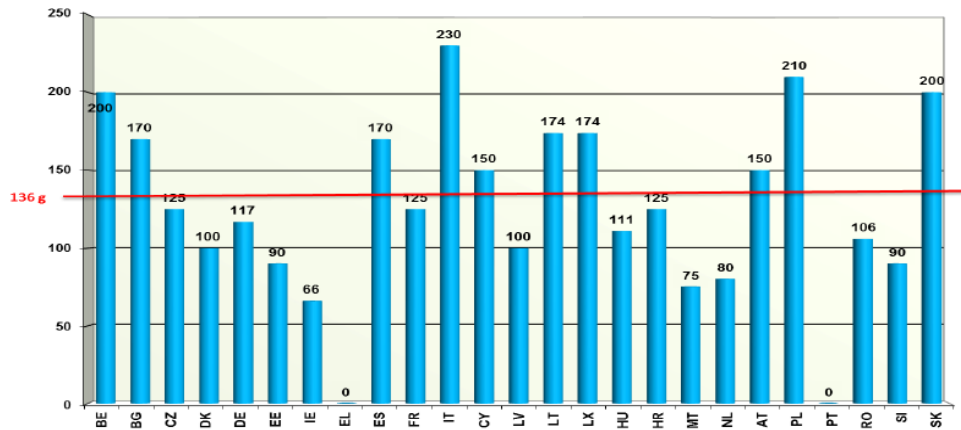
Σε ότι αφορά τις δράσεις πληροφόρησης αυτές επικεντρώθηκαν στη σχεδίαση/εκτύπωση της αφίσας του ευρωπαϊκού σχεδίου προώθησης της κατανάλωσης φρούτων στα σχολεία και την αποστολή της στα συμμετέχοντα σχολεία, ραδιοφωνικές εκπομπές και άρθρα στον ημερήσιο τύπο. Επιπρόσθετα διενεργήθηκαν εκδηλώσεις λήξης του Σχεδίου σε ετήσια βάση με στόχο την προβολή της εφαρμογής του Σχεδίου στους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς αλλά και τους γονείς.

3.4 Συγκριτική αποτίμηση του Σχεδίου ανάμεσα στην Κύπρο και την Ε.Ε.

Για σκοπούς σύγκρισης κρίσιμων παραμέτρων υλοποίησης του Σχεδίου παρουσιάζονται πιο κάτω γραφήματα τα οποία έχουν ληφθεί από την παρουσίαση του Σχεδίου Προώθησης Φρούτων και Λαχανικών στα σχολεία για την περίοδο 2014-15 (Πηγή: CMO Committee – School Fruit Scheme - Presentation of the results of 2014/2015 monitoring reports DG Agriculture and Rural Development European Commission – Unit C2 2016).

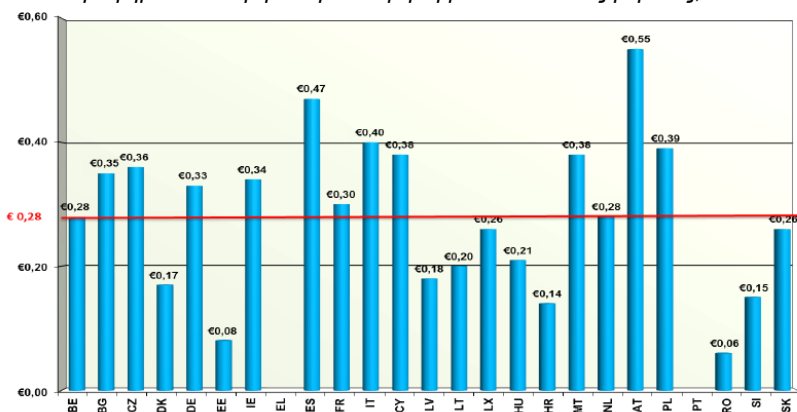
Μέσο βάρος μερίδας: σε ευρωπαϊκό επίπεδο το μέσο βάρος μερίδας ανέρχεται σε 136γρ με την Κύπρο να παρουσιάζει περιορισμένη απόκλιση +14γρ και με 8 κράτη μέλη από τα 25 να προσφέρουν μεγαλύτερο βάρος ανά μερίδα.

Γράφημα 16: Συγκριτική αποτίμηση μέσου βάρους μερίδας, Ε.Ε.

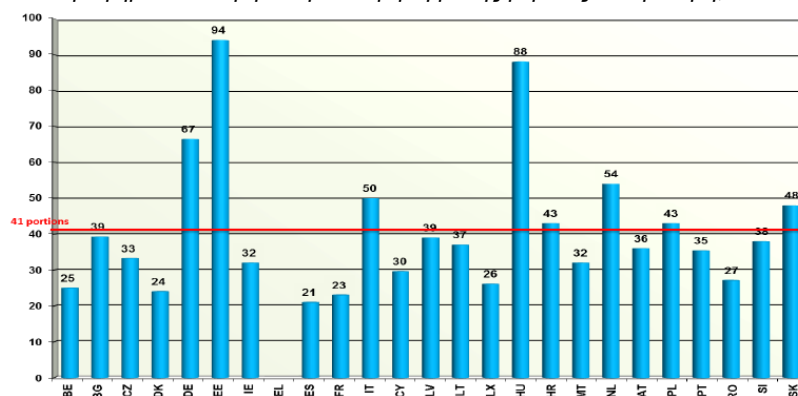
Μέσο κόστος μερίδας: Το μέσο κόστος μερίδας σε Ευρωπαϊκό επίπεδο ανήλθε στα 0,28€ ενώ της Κύπρου σε 0,38€ κατά την περίοδο 2014-15, ποσό που την κατατάσσει στην πέμπτη θέση (μαζί με την Μάλτα) αναφορικά με το μέσο κόστος ανά μερίδα. Το δεδομένο αυτό δεν μπορεί να οδηγήσει σε οποιοδήποτε όμως συμπέρασμα αφού το κόστος επηρεάζεται τόσο από το συνολικό συγκριτικό κόστος φρούτων και λαχανικών καθώς και τα επιλεγμένα προϊόντα που χρησιμοποιούνται ενώ σαφώς επηρεάζεται και από το μέσο βάρος της μερίδας. Αν γίνει αναγωγή του μέσου κόστους των €0,28 ανά μερίδα των 136γρ, στο βάρος των 150γρ, τότε το αντίστοιχο μέσο κόστος μερίδας των 136γρ στην Κύπρο ανέρχεται στα €0,34, δηλαδή 21% ακριβότερο από το μέσο κόστος σε επίπεδο Ε.Ε.

Γράφημα 17: Συγκριτική αποτίμηση μέσου κόστους μερίδας, Ε.Ε.

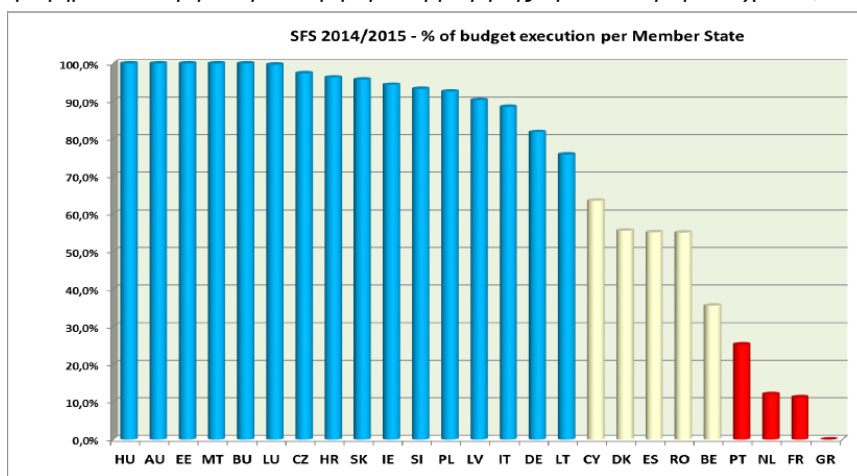
Αριθμός μερίδων/ μαθητή: Ο συνολικός αριθμός μερίδων ανά μαθητή ανήλθε στις 41 μερίδες σε Ευρωπαϊκό επίπεδο με την Κύπρο να βρίσκεται στις 30 μερίδες, σαφώς χαμηλότερη από τις περισσότερες χώρες και την κατατάσσει στην 18^η θέση.

Γράφημα 18: Συγκριτική αποτίμηση μέσης μερίδας ανά μαθητή, Ε.Ε.

Απορρόφηση προϋπολογισμού: Για την περίοδο 2014-15 η απορρόφηση των διαθέσιμων πόρων ανήλθε στο 63% που κατατάσσει την Κύπρο αρκετά χαμηλά στο γράφημα απορροφήσεων για τη συγκεκριμένη σχολική περίοδο. Θα πρέπει βέβαια να τονιστεί η σαφέστατη βελτίωση του δείκτη απορρόφησης κατά το επόμενο έτος, 2015-16.

Γράφημα 19: Συγκριτική αποτίμηση απορρόφησης προϋπολογισμού Σχεδίου, Ε.Ε.

4. ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Η αξιολόγηση του Σχεδίου διενεργείται με αναφορά σε τέσσερις ενότητες οι οποίες εξετάζονται αυτοτελώς και τυγχάνουν διερεύνησης με τη βοήθεια μιας σειράς συγκεκριμένων αξιολογικών ερωτημάτων:

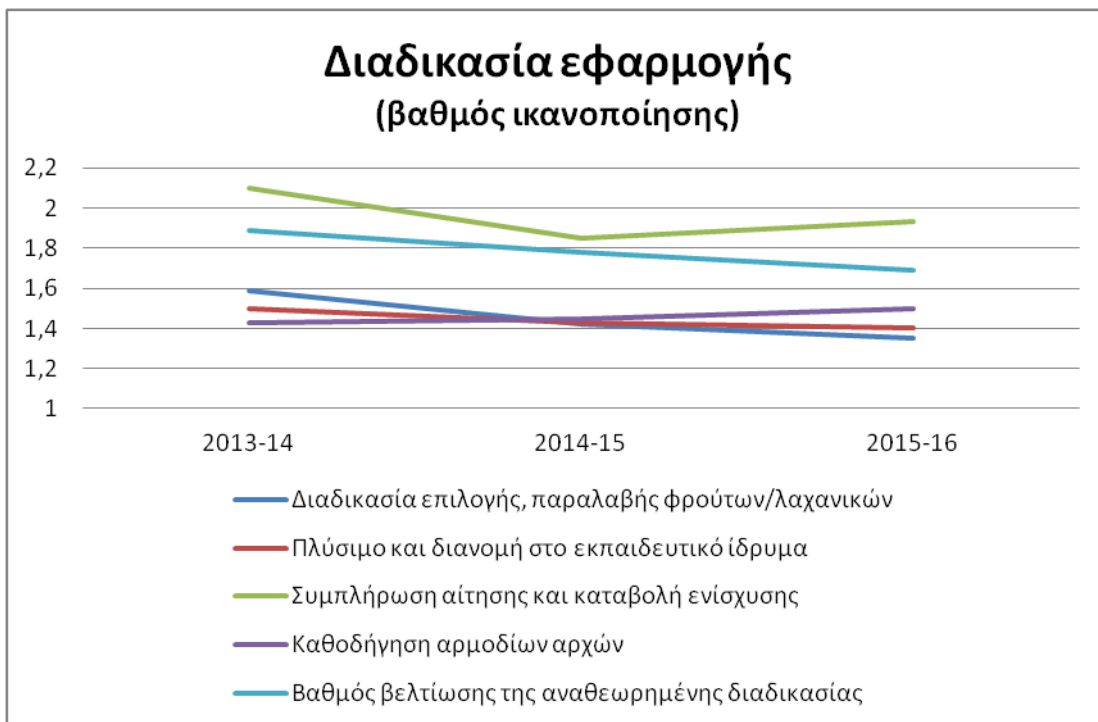
- Εφαρμογή του Σχεδίου
- Βελτίωση της διατροφικών συνθηκών των παιδιών
- Αύξηση της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών
- Επίτευξη συνεργασιών ανάμεσα στους τομείς της εκπαίδευση και της αγροδιατροφής

4.1 Εφαρμογή του Σχεδίου

Έχει επιτευχθεί ο στόχος της εφαρμογής ενός λειτουργικού και αποδοτικού Σχεδίου Προώθησης φρούτων στα σχολεία;

Η γενική εικόνα εφαρμογής του Σχεδίου αποτυπώνεται μέσα στις απαντήσεις που δόθηκαν από τους Συντονιστές στα ετήσια ερωτηματολόγια και οι οποίες συνοψίζονται στο παρακάτω γράφημα. Με βαθμό 1 (πολύ ικανοποιημένος μέχρι το 3 (όχι ικανοποιημένος), οι δείκτες σε κρίσιμα ερωτήματα εφαρμογής παρουσιάζουν βελτίωση ανάμεσα στα τρία έτη ενώ θετική ήταν και η ανταπόκριση στη διαφοροποίηση της διαδικασίας υλοποίησης του Σχεδίου.

Γράφημα 20: Ικανοποίηση συντονιστών τρόπου εφαρμογής σχεδίου

Η εφαρμογή της αναθεωρημένης διαδικασίας

Από την περίοδο 2013/14 εφαρμόζεται μια διαφοροποιημένη διαδικασία, σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, με την οποία δικαιούχοι του Μέτρου είναι τα σχολεία με την ευθύνη υλοποίησης του Σχεδίου να βαραίνει πλήρως και σε όλα τα στάδια, το κάθε σχολείο ως ξεχωριστή οντότητα. Η προηγούμενη διαδικασία με την οποία, η ΑΕΑ ανάθετε την διανομή σε ιδιωτικό οργανισμό κατόπιν διαγωνισμού καταργήθηκε το 2012/13 ως αποτέλεσμα προβλημάτων στη διασφάλιση της

ποιότητας των φρούτων και λαχανικών.

Από τα σχόλια των ετήσιων ερωτηματολογίων διαφαίνεται ένα δίπολο απόψεων το οποίο όμως καταλήγει σε μια θετική αντίληψη αναφορικά με τη νέα διαδικασία.

Η νέα διαδικασία μεταφέρει την ευθύνη υλοποίησης του Σχεδίου στους εκπαιδευτικούς και στηρίζει την επιτυχία του στην εθελοντική εργασία και στη βούληση των διευθυντών και των Συντονιστών του Σχεδίου. Σε ορισμένες περιπτώσεις αυτό το δεδομένο τυγχάνει αρνητικού σχολιασμού αλλά η συνολική εικόνα συνοψίζεται στη φράση που καταγράφηκε κατ' επανάληψη στα ερωτηματολόγια ότι «...αποτελεί μεγάλη ευθύνη αλλά αξίζει τον κόπο».

Στα θετικά της νέας διαδικασίας καταγράφεται ο καλύτερος έλεγχος της ποιότητας και η ευχέρεια που παρέχει στη διανομή μεγαλύτερης ποικιλίας φρούτων και λαχανικών. Επιπρόσθετα, η νέα διαδικασία επιτρέπει την ενίσχυση του δεσμού ανάμεσα σε στελέχη των σχολείων, εκπαιδευτικούς, διευθυντές και κυλικειάρχες με προμηθευτές οι οποίοι όμως είναι κυρίως φρουταρίες και ενδιαμέσιοι έμποροι. Η νέα διαδικασία δύναται να επιτρέψει την ενίσχυση των δεσμών ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς φορείς και τους παραγωγούς, εφόσον όμως οι τελευταίοι εμπλακούν στο σύστημα διανομής.

Στα αρνητικά της νέας διαδικασίας για εθελοντική συμμετοχή και μετακύληση της ευθύνης υλοποίησης του Σχεδίου στους εκπαιδευτικούς, καταγράφεται η μειωμένη συμμετοχή στο σχέδιο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (έναντι της πλήρους κάλυψης που ήταν στο προγενέστερο Σχέδιο υποχρεωτικής συμμετοχής). Κατά την περίοδο 2015-16 το ποσοστό των σχολείων που συμμετείχε ήταν 25% (32% των μαθητών), καταγράφοντας όμως μια ανοδική πορεία τα τρία σχολικά έτη από την εφαρμογή του (14% το 2013-14). Αν και δεν έχει γίνει μια επιστημονικά τεκμηριωμένη συγκριτική αποτίμηση της εφαρμογής του σχεδίου ανάμεσα στις δύο διαδικασίες εφαρμογής, αποτελεί παραδεκτή εκτίμηση των Συντονιστών ότι η αναθεωρημένη διαδικασία οδηγεί σε μεγαλύτερη εμπλοκή των εκπαιδευτικών και εξυπηρετεί καλύτερο τόσο τους στόχους του Σχεδίου όσο και την επίτευξη συνεργασιών και συνεργιών ανάμεσα στους διάφορους εμπλεκόμενους φορείς.

Διαδικασίες αίτησης και καταβολής της χορηγίας

Αν και παρουσιάζει οριακά θετική πορεία, ο δείκτης βρίσκεται κατά μέσο όρο στο 1,91 κατά το 2015-16 αφού κρίνεται από τους Συντονιστές του Σχεδίου ως γραφειοκρατική και χρονοβόρα διαδικασία. Παράλληλα όμως αναγνωρίζεται η θετική συμβολή και υποστήριξη τους από τις αρμόδιες αρχές (Τμήμα Γεωργίας και ΚΟΑΠ) με την όλη εικόνα να χαρακτηρίζεται στα σχόλια τους ως 'γραφειοκρατική μεν αλλά κατανοητή' για την ορθή τήρηση των διαδικασιών και ελέγχων.

Πίνακας 9: Βαθμός ικανοποίησης διαδικασίας αίτησης και καταβολής χορηγίας

(1- πολύ ικανοποιημένος, 3 ελάχιστο ικανοποιημένος)	2013/14	2014/15	2015/16
Ευκολία στη διαδικασία συμπλήρωσης της αίτησης	2,09	1,86	1,91
Καθοδήγηση από αρμόδιες αρχές	1,43	1,51	1,48

Είναι δε ξεκάθαρο ότι μετά τον πρώτο χρόνο συμμετοχής στο Σχέδιο και την καλύτερη κατανόηση των διαδικασιών, η αντίληψη των συντονιστών αναφορικά με το γραφειοκρατικό των διαδικασιών τείνει να μειώνεται ως μια γενικόλογη άποψη και περιορίζεται σε δύο συγκεκριμένες παρατηρήσεις:

- Την υποχρέωση για ιδιόχειρη υποβολή των αιτήσεων αντί της ηλεκτρονικής υποβολής
- Τη χρονική καθυστέρηση ανάμεσα στο χρόνο εξόφλησης των τιμολογίων αγοράς των φρούτων και λαχανικών και της καταβολής της χορηγίας που ανέρχεται σε περίπου 4 έως 6 μήνες.

Η θετική ανταπόκριση επιβεβαιώνεται και μέσα από την έρευνα πεδίου που υλοποιήθηκε στα πλαίσια της παρούσας αξιολόγησης. Ο μέσος όρος ικανοποίησης με την όλη διαδικασία υποβολής της αίτησης, έγκρισης και εν τέλει καταβολής της χορηγίας ήταν 3.39 (με άριστο το 5). Αν και χρίζει φυσικά βελτίωσης, ο δείκτης κρίνεται γενικώς ως ικανοποιητικός αλλά η παραπέρα εξέταση του δίνει πρόσθετα συμπεράσματα ως προς τα τέσσερα συστατικά του στοιχείου.

Αφενός, το ποσοστό ικανοποίησης σε σχέση με τη διαδικασία υποβολής της αίτησης είναι σχετικά ψηλό (4.06). Το ίδιο αν και σε ελαφρώς λιγότερο βαθμό, ισχύει για τη διαδικασία έγκρισης και καταβολής της χορηγίας (3.63).

Πίνακας 10: Πως αξιολογείτε τη διαδικασία υποβολής της αίτησης, έγκρισης και καταβολής της χορηγίας; (1 πολύ κακή 5 εξαιρετική)

	1	2	3	4	5	Weighted Average
Σε σχέση με την διαδικασία υποβολής της αίτησης	5.88%	5.88%	5.88%	41.18%	41.18%	4.06
Σε σχέση με την διαδικασία έγκρισης και καταβολής της χορηγίας	6.25%	0.00%	37.50%	37.50%	18.75%	3.63
Σε σχέση με τον χρόνο εφαρμογής του Σχεδίου (συγκεκριμένη χρονική περίοδος)	11.76%	5.88%	52.94%	17.65%	11.76%	3.12
Σε σχέση με τον χρόνο εφαρμογής του Σχεδίου (χρονική έκταση)	5.88%	35.29%	41.18%	11.76%	5.88%	2.76

Αφετέρου, εκεί που ενδεδειγμένα παρουσιάζεται αδυναμία, είναι με το χρόνο εφαρμογής του σχεδίου (3.12) και με τη χρονική έκταση (διάρκεια) του σχεδίου (2.76). Παράλληλα και εν αρμονία με τους υπό αναφορά δείκτες (χρονική διάρκεια, χρονική έκταση), είναι και τα σχόλια που παρατέθηκαν, κοινοί γνώμονες των οποίων είναι η επιθυμία των συμμετεχόντων για μεγαλύτερη χρονική διάρκεια του σχεδίου (ακόμα και ολόχρονα εάν είναι εφικτό). Οι εισηγήσεις περί αυτών, φαίνεται, εύλογα, να αποσκοπούν σε τέσσερις χαρακτηριστικούς λόγους:

- Στη διαδικασία μελέτης των σχετικών εγγραφών και μετέπειτα υποβολής της αίτησης που είναι δυσανάλογα χρονοβόρα σε σχέση με τη χρονική έκταση του σχεδίου
- Στη συμπερίληψη περισσότερων φρούτων εποχής μέσω της επιμήκυνσης της χρονικής περιόδου
- Στην παροχή μεγαλύτερου διαστήματος προς εξεύρεση κατάλληλων συνεργατών/φορέων αλλά και χρόνος για εμβάθυνση της αναπτυσσόμενης σχέσης (με προμηθευτές, Σύνδεσμο Γονέων κτλ.)
- Στην αειφόρα εμβάθυνση των διδαγμάτων του προγράμματος περί στροφής της διατροφικής τάσης των παιδιών ως προς το υγιεινότερο μέσω κατανάλωσης περισσότερων φρούτων και λαχανικών.

Διαδικασία αγορών, πλουσίματος και διανομής

Οι δείκτες στα ετήσια ερωτηματολόγια συντονιστών παρουσιάζουν και τα τρία χρόνια μια θετική

στάση πλησίον του 1 (πολύ ικανοποιημένοι) που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η νέα διαδικασία έχει τύχει προσαρμογής στα σχολεία και πως τα σχολεία που συμμετείχαν έχουν την κατάλληλη στελέχωση και υποδομή για να πλύνουν και να διανέμουν τα προϊόντα. Στα σχόλια των συντονιστών καταγράφονται τα εξής θέματα προς βελτίωση:

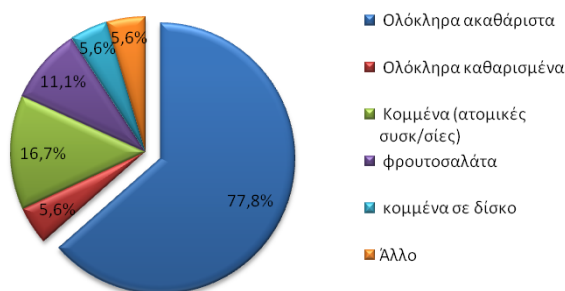
- Χρηματοδότηση των υλικών συσκευασίας
- Εκπαίδευση σε θέματα ελκυστικής συσκευασίας και παρουσίασης των φρούτων και λαχανικών στους μαθητές

Η έρευνα πεδίου προς του Συντονιστές του Σχεδίου δείχνει πως 63.11% των αγορών γίνονταν με ευθύνη του κυλικείου έναντι 33.33% που γίνονταν από τους διευθυντές των σχολείων και με το εναπομείναντα 5.56% να γίνεται από τους Συντονιστές (το ψηλό ποσοστό ευθύνης των διευθυντών προσδιορίζει και το γεγονός ότι σε μεγάλο ποσοστό οι συντονιστές του Σχεδίου είναι οι ίδιοι οι διευθυντές των σχολείων). Συνοπτικά δηλαδή, το κυλικείο αναλάμβανε ως επί το πλείστο τις αγορές και το πλύσιμο των προϊόντων.

Τα προϊόντα αγοράζονταν κυρίως από φρουταρίες/ υπεραγορές (45%) και έμπορους χονδρικής (45%), με ένα μικρότερο ποσοστό να αγοράζεται από παραγωγούς (22%) και άλλους προμηθευτές (11%). π.χ. μεσάζοντες τοπικών παραγωγών (σημ. ορισμένα σχολεία δήλωσαν πέραν του ενός τύπου προμηθευτών).

Ως επί το πλείστο τα φρούτα και λαχανικά προσφέρονταν ολόκληρα ακαθάριστα (78%), ενώ συνδυαστικά, μερικές φορές προσφέρονταν κομμένα σε ατομικές συσκευασίες (17%) ή/και σε μορφή φρουτοσαλάτας (11%). Τα φρούτα τα οποία προσφέρονταν σε ατομικές συσκευασίες, κυρίως αφορούσαν φρούτα που είτε δεν μπορούσαν να προσφερθούν εύχρηστα σε ολόκληρη μορφή (π.χ. καρπούζι) ή απαραίτητα προσφέρονταν σε ποσότητα (π.χ. κεράσια).

Γράφημα 21: Τρόποι διανομή φρούτων και λαχανικών σε μαθητές
Με ποιο τρόπο έγινε η διανομή των φρούτων και λαχανικών στους μαθητές;

Τα φρούτα που προσφέρονταν σε μορφή φρουτοσαλάτας, αποτελούσαν απότοκο συνοδευόμενων ενεργειών (π.χ. εργαστήρι παροχής υγιεινού προγεύματος από γονείς). Το πλύσιμο των εν λόγω φρούτων αναλήφθηκε κατά μεγάλο βαθμό από το κυλικείο (66%), ενώ αξίζει να σημειωθεί, πως αρκετά από αυτά παραδίνονταν έτοιμα πλυμένα από τον προμηθευτή (27%).

Πάντως, μέσα από τις προσωπικές συνεντεύξεις διαφάνηκε μια ξεκάθαρη προτίμηση των σχολείων να προσφέρουν τα φρούτα/ λαχανικά κομμένα σε δίσκο είτε στην τάξη ή στο χώρο σίτισης αλλά αυτό προϋποθέτει την ύπαρξη επαρκών συνθηκών υγιεινής και κατάλληλων σκευών, πράγμα που δεν ήταν εφικτό για αρκετά σχολεία.

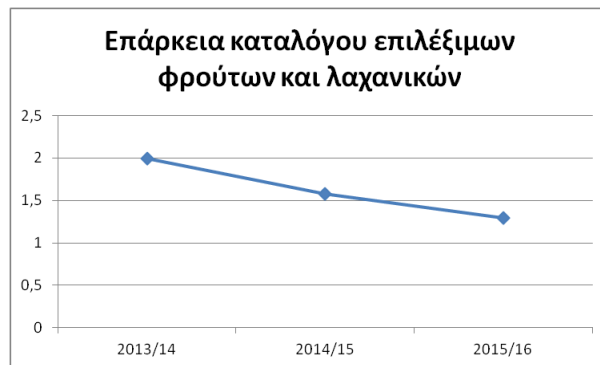
Η διανομή γινόταν στα πλείστα σχολεία κάθε μέρα (78%) ενώ στα υπόλοιπα (22%) 3-4 φορές την εβδομάδα, με ένα αναφερόμενο μέσο όρο στο σύνολο των συμμετεχόντων σχολείων σε 4 φορές την εβδομάδα.

Γράφημα 22: Συχνότητα διανομής φρούτων και λαχανικών

Ταυτόσημη με την αύξηση, κατά τις τρεις χρονικές περιόδους των επιλέξιμων φρούτων και λαχανικών είναι και η βελτίωση της ικανοποίησης, (1- πολύ ικανοποιημένος/η) των Συντονιστών για την επάρκεια του καταλόγου επιλέξιμων φρούτων και λαχανικών όπως αποτυπώνεται στο πιο κάτω γράφημα.

Γράφημα 23: Βαθμός Ικανοποίησης πίνακα επιλέξιμων προϊόντων

Στα σχόλια των Συντονιστών διαφαίνεται έντονα η αδυναμία του Σχεδίου να προσφέρει ποικιλία φρούτων όπως πορτοκάλια, μανταρίνια, σταφύλι και ρόδια, λόγω της περιορισμένης διάρκειας του κατά την οποία τα είδη αυτά δεν είναι διαθέσιμα στην αγορά. Τονίζεται όμως ότι η χρονική περίοδος που εφαρμόζεται το Σχέδιο κρίνεται ως η πλέον κατάλληλη αφού υπάρχει αφθονία και ποικιλία τοπικών φρούτων και ποιοτικών λαχανικών που δεν έχουν υποστεί την καταπόνηση των ψηλών καλοκαιρινών θερμοκρασιών ή το χειμωνιάτικο ψύχος.

Ποιο ήταν το διαχειριστικό κόστος για την εφαρμογή του Σχεδίου;

Διοικητικό κόστος

Ο σχεδιασμός, εφαρμογή και παρακολούθηση του Σχεδίου έχει γίνει κυρίως από μια ομάδα πέντε ατόμων, στελεχών των τριών εμπλεκόμενων φορέων, ήτοι Τμήμα Γεωργίας, ΚΟΑΠ και Υπουργείο Παιδείας. Επιπρόσθετα, άμεση διοικητική ευθύνη είχε το Επαρχιακό Γεωργικό Γραφείο Λευκωσίας για την παραλαβή και επεξεργασία των αιτήσεων συμμετοχής και τα Επαρχιακά Γραφεία του ΚΟΑΠ για την παραλαβή και μηχανογράφηση των αιτημάτων χορηγίας.

Η περίοδος 2013-2016 αποτέλεσε τον χρόνο μετάβασης και προσαρμογής σε μια νέα διαδικασία υλοποίησης του Σχεδίου που αναπόφευκτα οδήγησε σε σημαντικό διοικητικό κόστος στα πρώτα δύο έτη λειτουργίας του και μέχρι να ομαλοποιηθεί η διαδικασία και να αποκτήσουν την απαιτούμενη γνώση οι συμμετέχοντες. Ως εκ τούτου, η εκτίμηση του διοικητικού κόστους του

Σχεδίου αναφέρεται στην περίοδο 2015-16, η οποία κρίνεται ως η πλέον κατάλληλη περίοδος εκτίμησης ενός δυνητικά αντιπροσωπευτικού κόστους. Η εκτίμηση του διοικητικού κόστους έχει προκύψει μέσα από τις συνεντεύξεις με τους Φορείς Εφαρμογής του Σχεδίου και ουσιαστικά αφορά το κόστος εργασίας με μια μέση τιμή ημερήσιας αμοιβής €125.

Το εκτιμώμενο διοικητικό κόστος για την εφαρμογή του Σχεδίου έχει υπολογιστεί στις €20χιλ έως €25χιλ, ποσό που αποτελεί το 6,1%-7,7% της συνολικής δαπάνης του Σχεδίου ή περίπου €0.88 – €1.06 για κάθε μαθητή που συμμετείχε στο Σχέδιο. Τα αντίστοιχα ποσά σε επίπεδο Ε.Ε, ως αναφέρονται σε έγγραφο της DG Agri (2015)⁶ είναι 3% και €0.22/ μαθητή αλλά σίγουρα το μέγεθος του Σχεδίου σε όρους δαπανών και συμμετεχόντων μαθητών για την Κύπρο είναι τέτοιο που δεν μπορεί να εξασφαλίσει οικονομίες κλίμακας άλλων κρατών μελών.

Ο Σύμβουλος Αξιολόγησης εκτιμά ότι οι προαναφερόμενοι δείκτες δύναται να μειωθούν περαιτέρω με την προσδοκώμενη αύξηση των συμμετεχόντων σχολείων και την εμπειρία που αποκτούν οι Συντονιστές στα σχολεία ώστε να απασχολούν λιγότερο τους Φορείς Εφαρμογής για διαδικαστικά θέματα.

Κόστος Διανομής

Το Σχέδιο ως εφαρμόστηκε είχε μηδενικό κόστος διανομής στα σχολεία αφού αυτό ουσιαστικά ενσωματώνεται στις τιμές των προϊόντων τα οποία ο προμηθευτής παρέδιδε στα σχολεία. Με δεδομένο όμως ότι πλείστα σχολεία επέλεγαν προμηθευτές από την ίδια περιοχή που βρισκόταν το σχολείο, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το κόστος διανομής ήταν ιδιαίτερα χαμηλό ως ποσοστό της συνολικής αξίας των φρούτων και λαχανικών.

Σε ποιο βαθμό ο διοικητικός φόρτος ήταν αποτρεπτικός στη συμμετοχή των σχολείων;

Με την αναθεώρηση της διαδικασίας εφαρμογής του Σχεδίου, η συμμετοχή των σχολείων από υποχρεωτική έγινε εθελοντική. Η συμμετοχή μετά και τον τρίτο χρόνο εφαρμογής του βρίσκεται στα επίπεδα του 25% σε αριθμό σχολείων και 32% σε αριθμό μαθητών. Αυτό από μόνο του δεν μπορεί να δώσει συμπεράσματα στο υπό αναφορά ερώτημα. Όμως, εξετάζοντας τη διάρκεια παραμονής των σχολείων στο Σχέδιο μετά την υιοθέτηση του νέου συστήματος διανομής παρατηρείται ότι,

- ✓ από τα σχολεία που εντάχθηκαν την περίοδο 2013-14 το 71% συνέχισε για τις τρεις σχολικές χρονιές
- ✓ από τα σχολεία που εντάχθηκαν την περίοδο 2014-15 το 68% συνέχισε για τις δύο σχολικές χρονιές
- ✓ την περίοδο 2015-16 το 73% των σχολείων που συμμετείχαν στο Σχέδιο εντάχθηκαν για πρώτη φορά
- ✓ τις τρεις σχολικές χρονιές που έτρεξε το Σχέδιο με τη νέα διαδικασία σημειώνεται αύξηση στον αριθμό των συμμετεχόντων σχολείων κατά 86%.

Από τα πιο πάνω δεδομένα, δύναται να συμπεράνουμε με ασφάλεια ότι παρά τα σχόλια για χρονοβόρες και γραφειοκρατικές διαδικασίες καθώς και το πρόβλημα ρευστότητας που σημειώνεται ως αδυναμία εφαρμογής του Σχεδίου, αυτά δεν αποτέλεσαν ανασταλτικούς παράγοντες συμμετοχής. Αντίθετα, το Σχέδιο κατά τα τρία υπό αξιολόγηση έτη στηρίζεται από ένα διαρκώς αυξανόμενο αριθμό σχολείων. Ως κυριότεροι λόγοι μη συμμετοχής μεγαλύτερου αριθμού σχολείων αναφέρονται (α) η απροθυμία ανάληψης ευθύνης εκ μέρους των Διευθυντών των

⁶ Report on the Results of the Evaluation of the School Fruit and Vegetables and School Milk Schemes against the Principles of Subsidiarity, Proportionality and Better Regulation

σχολείων και (β) η δυσκολία στην εξασφάλιση επαρκούς ρευστότητας για τις πληρωμές που απαιτεί το Σχέδιο.

Σε ποιο βαθμό η διαδικασία εφαρμογής έχει επηρεάσει κρίσιμους παράγοντες στοχοθέτησης και αποτελεσματικότητας του Σχεδίου;

Χρονική διάρκεια και συχνότητα διανομής: Το Σχέδιο χαρακτηρίστηκε από μικρή χρονική διάρκεια με συχνές (σχεδόν καθημερινές) διανομές στα σχολεία. Παρά το γεγονός ότι σχολιάστηκε έντονα από τους συμμετέχοντες συντονιστές η μικρή χρονική διάρκεια, θα πρέπει να τονιστεί ότι μια μεγαλύτερη διάρκεια θα οδηγούσε αναπόφευκτα σε μείωση της συχνότητας διανομής. Δεν μπορεί με βάση τα υφιστάμενα δεδομένα να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα της χρονικής περιόδου αλλά ο Σύμβουλος Αξιολόγησης εκτιμά ότι η έκταση της χρονικής περιόδου σε συνδυασμό με (α) την εποχή που επιλέχθηκε (όπου υπάρχει πληθώρα εποχιακών φρούτων), (β) η μεγάλη συχνότητα διανομής και (γ) η αξιοποίηση πόρων για συνοδευτικά μέτρα, επενεργούν θετικά ως προς την αποτελεσματικότητα του Σχεδίου.

Ποικιλία εποχιακών προϊόντων: Η εποχή που γίνεται διανομή χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση στην τοπική αγορά μεγάλης ποικιλίας ανοιξιότικων/ καλοκαιρινών φρούτων ενώ παράλληλα η ποιότητα των λαχανικών είναι σαφώς βελτιωμένη λόγω της μεγάλης ηλιοφάνειας και ήπιων θερμοκρασιών της ανοιξιότικης περιόδου. Το Σχέδιο επιτρέπει τη χρήση 19 συνολικά φρούτων και λαχανικών, πλείστα εκ των οποίων έχουν περιληφθεί στο πρόγραμμα διανομής προσδίδοντας τόσο την ποικιλία γεύσεων όσο και χρωμάτων, στοιχείο που κατά τους συντονιστές του Σχεδίου έχει θετική επίδραση στην ένταξη των φρούτων και λαχανικών στις διατροφικές προτιμήσεις των μαθητών. Το θέμα σχολιάζεται και σε ερώτημα πιο κάτω μέσω της εισαγωγής των προτιμήσεων των μαθητών σε φρούτα και λαχανικά

Γεωγραφική και ηλικιακή κατανομή: έχει παρατηρηθεί μια ευρεία αντιπροσωπευτικότητα σχολείων τόσο ανάμεσα σε αστικά κέντρα και υπαίθρο όσο και στην ηλικιακή σύνθεση των μαθητών που επωφεληθήκαν. Τα στοιχεία αυτά έχουν αναλυθεί στο Κεφάλαιο 3 και οδηγούν στα εξής συμπεράσματα:

- Ότι υπάρχει συμμετρική πληροφόρηση των δυνατοτήτων συμμετοχής σχολείων στο πρόγραμμα ανεξαρτήτως επαρχιών ή γεωγραφικής περιοχής
- Ότι η στόχευση στο εύρος ηλικιών 3-12 επιτυγχάνεται μεν αλλά η κατανομή της στόχευσης σε ηλικιακές ομάδες δεν μπορεί να εκτιμηθεί λόγω έλλειψης σχετικών δεδομένων
- Ότι υπάρχει ένα αντιπροσωπευτικό εύρος κοινωνικοοικονομικού προφίλ σχολείων και κατ' επέκταση μαθητών (αυτό αποτελεί μια γενικευμένη εκτίμηση του Συμβούλου Αξιολόγησης, κρίνοντας από το ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό προφίλ των περιοχών που βρίσκονται τα σχολεία).
- Ότι η αντιπροσωπευτικότητα στη συμμετοχή σχολείων της υπαίθρου υπερτερεί σημαντικά εκείνων στα αστικά κέντρα

42 Ενίσχυση της κατανάλωσης φρούτων & λαχανικών από παιδιά

Πόσο αποτελεσματικό ήταν το Σχέδιο Προώθησης στην αύξηση της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών από μαθητές στα πλαίσια εφαρμογής του Σχεδίου;

Ως αποτέλεσμα της εφαρμογής του Σχεδίου, αυξήθηκε άμεσα η κατανάλωση φρούτων και

λαχανικών μέσω της διανομής 39, 80.2 και 105.7 τόνων κατά τις περιόδους 2013-14, 2014-15 και 2015-16 αντιστοίχως. Ο συνολικός όγκος είναι ιδιαίτερα μικρός (0,048% για το 2014-15) σε σχέση με το συνολικό όγκο φρούτων και λαχανικών στην Κύπρο που εκτιμάται με βάση στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας σε 223.000 τόνους.

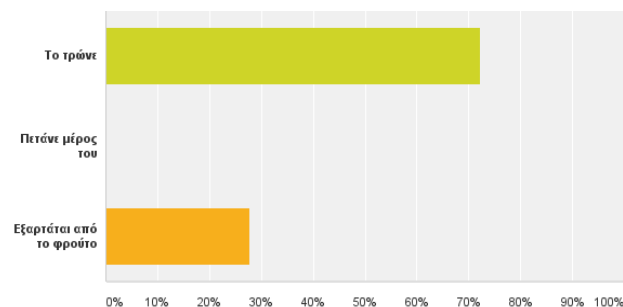
Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία της μέσης κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών από παιδιά ούτως ώστε να μπορεί να εκτιμηθεί η άμεση αύξηση της κατά κεφαλή κατανάλωσης στη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα. Επιπρόσθετα, λόγω της μη διαθεσιμότητας στοιχείων αρχικής θέσης, η αξιολόγηση διενεργήθηκε με τη χρήση δύο ερωτηματολογίων απευθυνόμενα στους Συντονιστές του Σχεδίου και στους μαθητές σε δείγμα σχολείων που συμμετείχαν (βλ. επεξήγηση στην Μεθοδολογία). Με απόλυτα θετικό το 5 σε μια κλίμακα από 1 έως 5, οι Συντονιστές εκτιμούν με μέσο όρο το 4.81 ότι οι μαθητές ανταποκρίνονται πλήρως στο πρόγραμμα ενώ παράλληλα το σχέδιο εκτιμάται πως έχει συμβάλει (πολύ) θετικά στην αύξηση της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών στα σχολεία (4.00).

Πίνακας 11: Αξιολόγηση αποτελεσματικότητας Σχεδίου από Συντονιστές

	1	2	3	4	5	Weighted Average
Τον βαθμό ανταπόκρισης των μαθητών στο σύστημα διανομής	0.00%	0.00%	0.00%	18.75%	81.25%	4.81
Σε ποιο βαθμό το σχέδιο έχει βοηθήσει ως προς την αύξηση της κατανάλωσης φρούτων από τους μαθητές στο σχολείο	0.00%	0.00%	25.00%	50.00%	25.00%	4.00
Σε ποιο βαθμό το σχέδιο έχει βοηθήσει ως προς την αύξηση της κατανάλωσης φρούτων από τους μαθητές γενικώς, ως καθημερινή διατροφική συνήθεια	0.00%	0.00%	26.67%	53.33%	20.00%	3.93
Σε ποιο βαθμό εκτιμάτε ότι το σχέδιο έχει συμβάλει στην κατανόηση από τους μαθητές της σχέσης φρούτων με την υγιεινή διατροφή;	0.00%	0.00%	11.76%	52.94%	35.29%	4.24

Επιπρόσθετα ένα πολύ μεγάλο ποσοστό Συντονιστών (72%) επιβεβαιώνει ότι το φρούτο/ λαχανικό που προσφέρεται στα πλαίσια του Σχεδίου καταναλώνεται από τους μαθητές χωρίς να πετάγεται όλο ή μέρος του. Ένα μικρότερο ποσοστό εκφράζει την άποψη 'εξαρτάται από το φρούτο' με δεδομένο ότι κάποια φρούτα (πχ μήλα) - ειδικότερα για κάποιες μικρότερες ηλικίες – δεν μπορούν να καταναλωθούν από τους μαθητές αν προσφερθούν ολόκληρα. Αυτό μάλιστα φαίνεται να λαμβάνεται υπόψη από τους Συντονιστές οι οποίοι επιδιώκουν να προσφέρουν τα φρούτα και λαχανικά με τρόπο που να είναι αποδεκτός από τους μαθητές.

Γράφημα 24: Παρατηρήσατε αν τα παιδιά τρώνε το φρούτο ή πετάνε μέρος του στον κάλαθο;

Άλλη μια σημαντική παράμετρος που καθορίζει την επιτυχία του Σχεδίου είναι και η διανομή

φρούτων τα οποία αρέσουν στους μαθητές. Τα γραφήματα πιο κάτω συνοψίζουν τις απαντήσεις των μαθητών στα ερωτήματα *‘ποια δύο φρούτα/ λαχανικά σου αρέσουν περισσότερο’* και σε σημαντικό βαθμό φαίνεται να ταυτίζονται με την κατανομή των φρούτων / λαχανικών στο Σχέδιο διανομής. Ενδεικτικά, για την περίοδο 2015-16:

- Τα μήλα και οι μπανάνες έχουν σημαντική θέση στο Σχέδιο διανομής και αποτελούν φρούτα ψηλών προτιμήσεων
- Τα αγγούρια και τα καρότα έχουν σημαντική θέση στο Σχέδιο διανομής και αποτελούν λαχανικά ψηλών προτιμήσεων
- Οι φράουλες και το καρπούζι είναι ψηλά στις προτιμήσεις και σταδιακά έχει αυξηθεί το μερίδιό τους στο Σχέδιο διανομής
- Αντίθετα, τα αχλάδια που κατέχουν σημαντικό μερίδιο στο Σχέδιο διανομής δεν συγκαταλέγονται στις ψηλές προτιμήσεις των μαθητών.

Γράφημα 25: Δημοφιλέστερα φρούτα (μαθητές)

Γράφημα 26: Δημοφιλέστερα Λαχανικά (μαθητές)

Παραμένει πάντως αναπάντητο το ερώτημα κατά πόσο το ίδιο το Σχέδιο έχει διαμορφώσει ένα πλαίσιο προτιμήσεων σε φρούτα και λαχανικά παρά το αντίστροφο, δηλαδή το Σχέδιο έχει προσαρμοστεί στις προτιμήσεις των μαθητών, δεδομένο που για να απαντηθεί απαιτεί την εκ των προτέρων αξιολόγηση των προτιμήσεων.

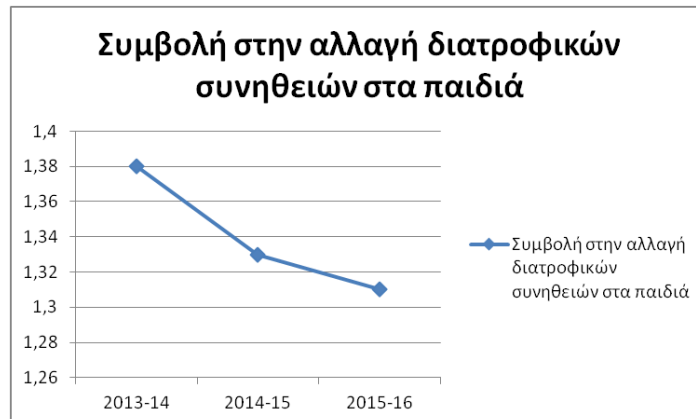
Πόσο αποτελεσματικό ήταν το Σχέδιο Προώθησης στην μόνιμη αύξηση της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών από μαθητές (μετά την διακοπή του Σχεδίου) και τη βελτίωση των διατροφικών τους συνηθειών;

Για να καταστεί δυνατή η απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα θα έπρεπε να υπήρχε η

καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης, δηλαδή οι ποσότητες κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών από τα παιδιά πριν και μετά την εφαρμογή του Σχεδίου. Η μεθοδολογική αυτή αδυναμία επιχειρήθηκε να καλυφθεί τόσο μέσα από την τάση που καταγράφουν τα ετήσια ερωτηματολόγια των Συντονιστών όσο και από την έρευνα διατροφικών προτιμήσεων των μαθητών η οποία έλαβε χώρα τον Φεβρουάριο του 2017 στα πλαίσια της παρούσας αξιολόγησης.

Αρχίζοντας από τις απόψεις των Συντονιστών, διαφαίνεται μια βελτίωση αναφορικά με τη μέση τιμή του δείκτη *‘συμβολή του Σχεδίου στην αλλαγή διατροφικών συνηθειών’* ως αποτυπώνεται στο πιο κάτω διάγραμμα με το 1 ως το απόλυτα θετικό.

Γράφημα 27: Μέση τιμή εκτίμησης συμβολής σχεδίου(Συντονιστές)

Όσο αφορά τη μεσοπρόθεσμη (μονιμότερη) αύξηση της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών από τα παιδιά, αν και έχει δοθεί ένα ιδιαίτερα ψηλό ποσοστό θετικών αντιλήψεων από τους Συντονιστές (3.93 – απόλυτα θετικό το 5), καθώς και για την κατανόηση των μαθητών περί των ωφελημάτων των φρούτων ως συμβάλλων στην υγιεινή διατροφή (4.24), εντούτοις τα συμπεράσματα αυτά ίσως να είναι ακροσφαλή καθότι δεν έχουν γίνει το αντικείμενο εξειδικευμένης μελέτης και αντιπροσωπεύουν μόνο της εκτιμήσεις των Συντονιστών/Διευθυντών των σχολείων που έλαβαν μέρος. Χαρακτηριστικά, 11% των ερωτηθέντων, ένιωσαν πως δεν μπορούσαν να απαντήσουν τα δύο αυτά ερωτήματα.

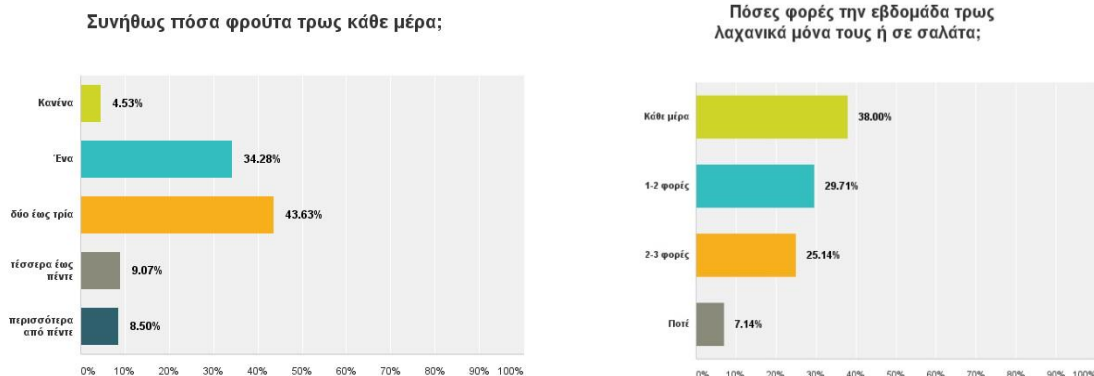
Φαίνεται από τα σχόλια των συμμετεχόντων πως η χρονική έκταση που παραχωρείται για την εκμετάλλευση του καλοδεχούμενου προγράμματος δεν είναι αρκετή για την επίτευξη ριζικού αποτελέσματος. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ένας εκ των ερωτηθέντων: *« Η ανάπτυξη θετικών στάσεων στην κατανάλωση φρούτων δεν μπορεί να είναι περιστασιακή και σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα αλλά συνεχής με τη βιωματική συμμετοχή των παιδιών σχεδόν ολόχρονα »*.

Από την άλλη όμως, η έρευνα πεδίου αναφορικά με τις διατροφικές συνήθειες των παιδιών που έγινε στα πλαίσια της παρούσας αξιολόγησης, αποτυπώνει πλείστους των μαθητών (78%) να καταναλώνουν από ένα έως τρία φρούτα την ημέρα. Ενθαρρυντικό είναι επίσης το στοιχείο ότι το 18% του δείγματος δηλώνει πως καταναλώνει περισσότερα από 4 φρούτα την ημέρα ενώ μόνο ένα χαμηλό ποσοστό δηλώνει πως δεν καταναλώνει συνήθως φρούτα (4.53%) ή λαχανικά (7.14%).

Σε ότι αφορά την κατανάλωση λαχανικών, αυτή αν και μερικώς ικανοποιητική, υστερεί κατά πολύ των φρούτων, με μόλις 38% να δηλώνει πως καταναλώνει λαχανικά επί ημερήσιας βάσης ενώ, συμπερασματικά, το ποσοστό ημερήσιας κατανάλωσης φρούτων είναι 95.47%. Το σημείο αυτό όμως χρήζει περαιτέρω επεξεργασίας με τη βοήθεια δύο ευρημάτων. Το πρώτο αφορά στην ερώτηση *«τι τρως περισσότερο στα διαλείμματα του σχολείου»* με την πλειοψηφία των απαντήσεων να δείχνει σαφή προτίμηση για το *«Σάντουιτς από το σπíti»* (61%). Επιπρόσθετα,

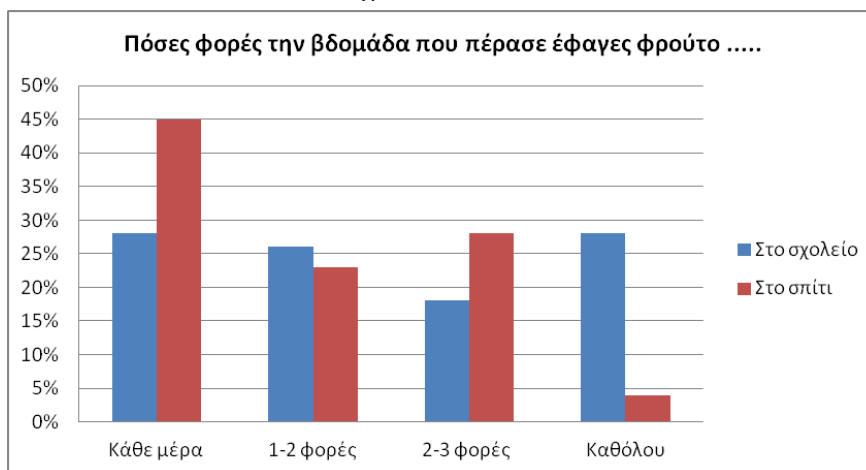
σημειώνεται μια σημαντική προτίμηση σε συγκεκριμένα λαχανικά όπως ντομάτα, αγγουράκι, μαρούλι. Λαμβάνοντας υπόψη τη συχνή χρήση αυτών των λαχανικών στην ετοιμασία σάντουιτς στο σπίτι, δύναται να συμπεράνουμε ότι η κατανάλωση λαχανικών είναι κατά πολύ μεγαλύτερη, όχι όμως ως σαλατικό από μόνο του.

Γράφημα 28: Εκτιμήσεις μαθητών περί ημερήσια κατανάλωσης φρούτων και εβδομαδιαίας κατανάλωσης Λαχανικών

Σε ότι αφορά ευρύτερα, την κατανάλωση φρούτων στο σχολείο και το σπίτι, το πιο κάτω διάγραμμα είναι επαρκώς διαφωτιστικό. Στο σχολείο, το μεγαλύτερο μέρος των μαθητών καταναλώνει φρούτα σε καθημερινή βάση (28%) ή έστω 2-3 φορές την εβδομάδα (18%) με το εναπομείναντα ποσοστό να δηλώνει πως δεν κατανάλωσε καθόλου φρούτα (28%) ή μόνο 1-2 φορές (26%) στο σχολείο. Σαφώς ψηλότερη είναι η κατανάλωση φρούτων στο σπίτι με το 45% να δηλώνει για καθημερινή κατανάλωση στο σπίτι, με το 60% δε (βλέπε Γράφημα ανωτέρω να δηλώνει ότι καταναλώνει δύο ή περισσότερα φρούτα την μέρα.

Γράφημα 29: Συγκριτική ανάλυση δήλωσης μαθητών κατανάλωσης φρούτων σε σχολείο και σπίτι

Σαφώς διαφοροποιημένη είναι η εικόνα κατανάλωσης λαχανικών, προφανώς επειδή τα παιδιά δεν συνυπολογίζουν την κατανάλωση λαχανικών ως μέρος του σάντουιτς στο σχολείο. Είναι πάντως σημαντικό να αναφερθεί ότι το 38% των παιδιών καταναλώνει σε καθημερινή βάση λαχανικά σε σαλάτα ή μόνα τους, δεδομένο που σε συνδυασμό με το αντίστοιχο ψηλό ποσοστό κατανάλωσης φρούτων αποτυπώνει μια σαφώς θετική εικόνα στις διατροφικές συνήθειες των παιδιών σε σχέση με την κατανάλωση φρούτων και λαχανικών.

Γράφημα 30: Συγκριτική ανάλυση δήλωσης μαθητών κατανάλωσης λαχανικών σε σχολείο και σπίτι

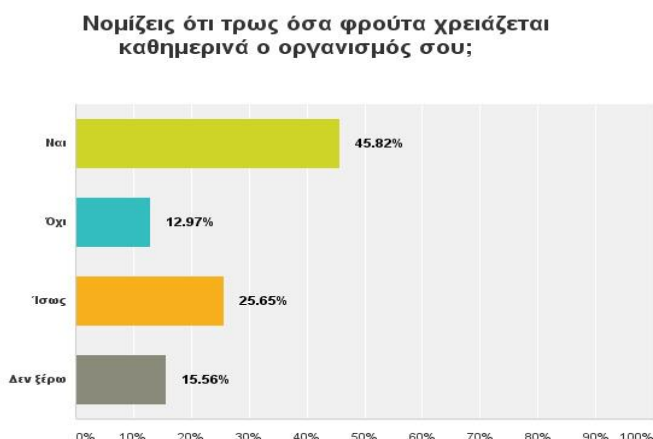

Πόσο αποτελεσματικό ήταν το Σχέδιο Προώθησης στην ενίσχυση της αντίληψης των παιδιών για μια πιο υγιή στάση ζωής;

Πρόκειται για ένα πολύ δύσκολο ερώτημα να απαντηθεί μέσα από ένα και μόνο ερωτηματολόγιο, διατροφικής κυρίως στόχευσης, αφού εμπεριέχει μια σειρά υποκειμενικών δεδομένων που χρήζουν μιας πιο συστηματικής και επιστημονικά αποδεκτής μεθοδολογίας η οποία σχετίζεται και με θέματα παιδικής ψυχολογίας και σαφώς μιας πιο εξειδικευμένης ανάλυσης. Η έλλειψη τέτοιων δεδομένων δεν επιτρέπει την απάντηση σε αυτό το κρίσιμο ερώτημα το οποίο επηρεάζεται από τη συνδυαστική δράση της διανομής φρούτων και λαχανικών με τα συνοδευτικά μέτρα. Αν και οι Συντονιστές κρίνουν ως άκρως πετυχημένο το θεσμό των συνοδευτικών μέτρων, εντούτοις η ποσοτική αποτίμηση σε σχέση με τις αντιλήψεις των παιδιών για μια πιο υγιή στάση ζωής δεν μπορεί να συνεκτιμηθεί.

Για σκοπούς υιοθέτησης μιας γενικής εκτίμησης του θέματος, στηριζόμαστε στα αποτελέσματα συγκεκριμένου ερωτήματος που περιλήφθηκε στο ερωτηματολόγιο προς τους μαθητές και το οποίο αποτυπώνεται στο γράφημα πιο κάτω.

Γράφημα 31: Εκτίμηση Μαθητών περί ορθής συμπερίληψης φρούτων στην διατροφή τους

Διαφαίνεται πως οι μαθητές έχουν επίγνωση περί της υγιεινής διατροφής αφού του 46% περίπου θεωρεί πως καταναλώνει την ενδεικνυόμενη καθημερινή ποσότητα φρούτων, ποσοστό που

συνάδει με το 44% των μαθητών που δήλωσαν ότι καταναλώνουν τουλάχιστο 2-3 φρούτα την ημέρα. Χωρίς μέτρο σύγκρισης, τα πιο πάνω ποσοστά δεν μπορούν να δώσουν ουσιαστικό συμπέρασμα αλλά η διαπίστωση ότι σχεδόν ένας στους δύο μαθητές καταναλώνει μέχρι και τρία φρούτα την ημέρα και αναγνωρίζει ότι πληροί τις απαιτήσεις της υγιεινής διατροφής, κρίνεται ως μια θετική παράμετρος που ενδεχομένως να σχετίζεται και με την ύπαρξη του Σχεδίου.

4.3. Επίτευξη συνεργασιών

Ενθάρρυνε το Σχέδιο Προώθησης της κατανάλωσης φρούτων στα σχολεία,

- **τις συνεργασίες ανάμεσα σε φορείς της εκπαίδευσης, της γεωργίας και της υγείας;**
- **τις συνεργασίες ανάμεσα σε γονείς και τους εκπαιδευτικούς για την επέκταση της κατανάλωσης στο σπίτι;**

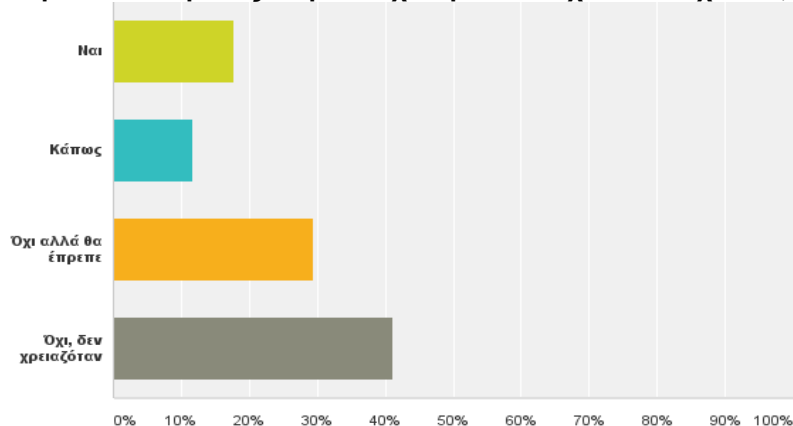
Η αναθεωρημένη μορφή του Σχεδίου έχει δώσει έδαφος στη δημιουργία συνεργασιών ανάμεσα στα σχολεία και τοπικούς προμηθευτές φρούτων και λαχανικών. Με δεδομένο όμως ότι πλείστοι προμηθευτές είναι επιχειρήσεις χονδρικού ή λιανικού εμπορίου, η συνεργασία ανάμεσα σε παραγωγούς και εκπαιδευτικούς έχει επιτευχθεί σε πολύ περιορισμένο βαθμό.

Σε ότι αφορά την επίδραση του Σχεδίου στους γονείς θα πρέπει να σημειωθεί ότι στο Σχέδιο δεν είχαν προβλεφθεί δράσεις εμπλοκής ή συμμετοχής των γονέων. Κατά συνέπεια, θα ήταν δύσκολο να τεκμηριωθεί αν το Σχέδιο συνέβαλε στην αύξηση της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών ως αποτέλεσμα της συμβολής των γονέων.

Μέσα από τις δράσεις ενημέρωσης και επικοινωνίας του Σχεδίου, οι γονείς έχουν ενημερωθεί για την εφαρμογή του Σχεδίου στα σχολεία που συμμετείχαν. Όμως, ο βαθμός ενημέρωσης των γονέων σε μεγάλο βαθμό αποτελεί συνάρτηση των πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται σε επίπεδο σχολικής μονάδας αλλά και της εν γένει συμμετοχής των Συνδέσμων γονέων στη δραστηριότητα του σχολείου. Το ερώτημα επιχειρήθηκε να απαντηθεί από τα ερωτηματολόγιο προς του Συντονιστές όπου διαφαίνεται η αναγκαιότητα μεγαλύτερης εμπλοκής των γονέων στο Σχέδιο αλλά παράλληλα σημειώνεται το ψηλό ποσοστό εκείνων που θεωρούν ως αχρείαστη τη συμμετοχή των γονέων στο Σχέδιο. Δηλαδή, μέσω των απαντήσεων συμπεραίνεται ότι αφενός χρειάζεται η εμπλοκή των γονέων στη γενικότερη ιδέα του σχεδίου, αλλά όχι στο ότι αφορά την παράδοση/εκτέλεση του προγράμματος και των συνδεδεμένων ενεργειών αυτού. Επιπλέον ίσως, να μην υπάρχει η κατάλληλη γνώση ή και κατατόπιση ως προς το τι είδους εμπλοκή θα μπορούσε να υπάρξει από μέρους των γονέων.

Γράφημα 32:Εμπλοκή Γονέων στο σχέδιο

Έχουν εμπλακεί οι γονείς στην ενίσχυση των στόχων του σχεδίου;

Στα σχολεία που ενέπλεξαν του γονείς στο πρόγραμμα, τα αποτελέσματα είναι πάντως ενθαρρυντικά με το βαθμό εμπλοκής τους να διαφέρει ανά σχολείο και πλαίσιο, π.χ. :

- διοικητικό (βοήθεια με την επιλογή προμηθευτή)
- χρηματοπιστωτικό (καταβολή οφειλής από τον Σύνδεσμο Γονέων στον προμηθευτή ή/και προμήθεια μέσω Συνδέσμου Γονέων συσκευασιών, πιρουνάκια κτλ.)
- ουσιώδες μέρος του προγράμματος: εμπέδωση συνείδησης υγιεινής διατροφής μέσω της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών στο σπίτι
- Κοινωνικό (ετοιμασία φρούτων από άπορη μητέρα επί πληρωμής)
- Συνοδευτικές δράσεις (αυτούσια εμπλοκή π.χ. ετοιμασία φρουτοσαλάτας, υγιεινού προγεύματος κ.α.).

Με βάση τα στοιχεία που καταγράφηκαν στον 1^ο Κεφάλαιο, η Κύπρος συγκαταλέγεται στις χώρες της Ε.Ε. με πολύ ψηλή κατανάλωση φρούτων και λαχανικών και που θα μπορούσε να εξαχθεί το γενικό συμπέρασμα ότι ως αποτέλεσμα της διατροφικής κουλτούρας, οι γονείς μεριμνούν για την κατανάλωση φρούτων και λαχανικών από τα παιδιά τους. Ενδεχομένως όμως να απαιτείται η αξιολόγηση των καταναλωτικών συνηθειών στο σπίτι σε ένα μεγάλο δείγμα μαθητών ώστε να εντοπιστούν χαρακτηριστικά οικογενειών όπου απαιτείται μεγαλύτερη στήριξη από το Σχέδιο ώστε να διασφαλιστεί η συνέχιση του στο σπίτι.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

5.1 Συμπεράσματα

Τα δεδομένα των προηγούμενων δύο κεφαλαίων καταδεικνύουν μια θετική ανταπόκριση κατά το εν τέταρτο περίπου του Κυπριακού συστήματος δημοτικής και προδημοτικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο εφαρμογής του Σχεδίου Προώθησης φρούτων και λαχανικών στα σχολεία. Είναι δε αναμενόμενο ότι ο εθελοντικός του χαρακτήρας οδηγεί σε μειωμένη συμμετοχή έναντι της προηγούμενης διαδικασίας με την οποία η συμμετοχή ήταν υποχρεωτική αλλά είναι εμφανές ότι οι συμμετέχοντες έχουν εκτιμήσει σαφώς περισσότερο αυτή τη διαδικασία, την οποία χαρακτηρίζουν ως πιο ευέλικτη, η οποία επιτρέπει τόσο τη μεγαλύτερη ποικιλία όσο και την καλύτερη ποιότητα στα προϊόντα.

Η διαδικασία εφαρμογής του Σχεδίου παρουσιάζει δύο κρίσιμες αδυναμίες οι οποίες αφενός σχετίζονται με την ανάθεση της ευθύνης εφαρμογής του από τα Διευθυντικά στελέχη των σχολείων και τη δυσκολία εξασφάλισης της απαιτούμενη ρευστότητας για υλοποίηση του Σχεδίου. Διαφαίνεται όμως ότι οι προαναφερόμενες αδυναμίες δεν αποτελούν αποτρεπτικούς παράγοντες για συμμετοχή σημαντικού αριθμού σχολείων στο Σχέδιο, στοιχείο που αποδεικνύεται από την αυξανόμενη συμμετοχή στα τρία διαδοχικά σχολικά έτη αξιολόγησης.

5.1.1 Παράγοντες που συνέβαλαν στην επιτυχία του Σχεδίου

- ✓ **Συχνότητα διανομής και ποικιλία επιλέξιμων προϊόντων:** Δύο παράγοντες του Σχεδίου ως εφαρμόστηκε στην Κύπρο και που έχουν συμβάλει θετικά στην εφαρμογή του είναι η συχνότητα διανομής κατά τον χρόνο εφαρμογής καθώς επίσης και η μεγάλη ποικιλία επιλέξιμων φρούτων και λαχανικών. Η σημασία αυτών των δύο στοιχείων αναφέρεται και στην αξιολόγηση του Σχεδίου σε επίπεδο ΕΕ το 2012 που αναφέρει ότι *‘a frequency of offering fruit and vegetables as often as possible, at least 3 times a week, seems to be optimal for the effectiveness of the scheme’* και συμπληρώνει ότι *‘the wide range of products is an important success factor’*.
- ✓ **Συνεργασία και επικοινωνία ανάμεσα στους Συντονιστές του Σχεδίου και τους Φορείς Εφαρμογής:** Παρά το γραφειοκρατικό και χρονοβόρο σύστημα, ως αυτό χαρακτηρίζεται από τους Συντονιστές των σχολείων, διαφαίνεται πως η καλή επικοινωνία και συνεργασία των σχολείων με τους Φορείς Εφαρμογής (ΑΕΑ και ΚΟΑΠ) έχει συμβάλει στην επιτυχία εφαρμογής του Σχεδίου.
- ✓ **Η υποστηρικτική αξιοποίηση των συνοδευτικών μέτρων** για τα οποία οι Συντονιστές αποδίδουν μεγάλη συμβολή στην εμπέδωση θεμάτων υγιεινής διατροφής και περιβαλλοντικής ευαισθησίας του μαθητές.
- ✓ **Η προϋπολογιζόμενη δαπάνη ανά μερίδα** η οποία έχει επιτρέψει την περίληψη μιας ευρείας γκάμας φρούτων και λαχανικών που συνθέτουν μια ελκυστική παλέτα χρωμάτων και γεύσεων. Μερικά δε φρούτα κρίνονται ως ιδιαίτερα ψηλού κόστους που αρκετοί μαθητές δεν έχουν την οικονομική ευχέρεια να καταναλώσουν στο σπίτι.

5.1.2 Παράγοντες που αποτέλεσαν ανασταλτικούς παράγοντες

- ❖ **Στοχοθέτηση και πλαίσιο παρακολούθησης και αξιολόγησης:** Σε επίπεδο στρατηγικής και αξιολόγησης του Σχεδίου οι πιο κάτω παράγοντες έχουν επιδράσει αρνητικά στην στοχοθέτηση και την εκ των υστέρων αξιολόγηση του Σχεδίου:

- ο Η απουσία συγκεκριμένων ποσοτικών στόχων στην Εθνική Στρατηγική.
 - ο Η μη πρόβλεψη διαδικασιών συστηματικής παρακολούθησης και μέτρησης του βαθμού αύξησης της κατανάλωσης φρούτων από τα παιδιά στη βάση μακροχρόνιων μετρήσεων.
 - ο Η μη ύπαρξη μακροχρόνιας στρατηγικής μεταξύ των αρμόδιων φορέων για τα θέματα της υγιεινής διατροφής στα σχολεία.
- ❖ **Η έλλειψη δράσεων για την ενίσχυση της ενεργοποίησης / συμμετοχής / ευαισθητοποίησης των γονέων** ενδέχεται να είναι περιοριστικό στοιχείο ως προς τη μεταδοτικότητα του Σχεδίου στο καθημερινό διαιτολόγιο του παιδιού ως αυτό καθορίζεται και από το οικογενειακό περιβάλλον.
- ❖ **Η περιορισμένη χρονική διάρκεια:** Σημειώνουμε ότι ανάμεσα στα συμπεράσματα της Αξιολόγησης του Σχεδίου σε επίπεδο ΕΕ (2012), 'a high continuity of distribution (≥ 35 school weeks) should be aimed at as the evaluation analysis has shown that longer participation makes a higher sustainable impact with respect to improving the eating habits of children. Τονίζεται όμως ότι η χρονική διάρκεια δεν πρέπει να επεκταθεί σε βάρος της συχνότητας διανομής, χωρίς την ύπαρξη επιστημονικά τεκμηριωμένων στοιχείων που να επιβάλλουν μια τέτοια διαφοροποίηση.
- ❖ **Η μη διαθέσιμη ρευστότητα για έγκαιρη πληρωμή των προϊόντων από αρκετά σχολεία, τα οποία στερούνται της δυνατότητας συμμετοχής,** στοιχείο το οποίο χαρακτηρίζεται ως η κυριότερη αδυναμία στην εφαρμογή του Σχεδίου.

5.1.3 Η αναγκαιότητα των πόρων της Ε.Ε.

Η απάντηση ως προς την αναγκαιότητα των πόρων της Ε.Ε. για την εφαρμογή του Σχεδίου και για τη βελτίωση των διατροφικών συνηθειών των παιδιών δύναται να απαντηθεί μόνο ως προς το πρώτο του σκέλος. Η εξέταση του δεύτερου σκέλους που αφορά την αναγκαιότητα ύπαρξης του Σχεδίου για τη βελτίωση των διατροφικών συνηθειών των παιδιών απαιτεί την ύπαρξη τόσο στοιχείων αρχικής θέσης των συμμετεχόντων (base line) όσο και δεδομένων ενός αντιπροσωπευτικού συνόλου μαθητών από μη συμμετέχοντα σχολεία (control group).

Όσο αφορά το πρώτο σκέλος του ερωτήματος, οι έρευνες πεδίου οδηγούν στο συμπέρασμα ότι χωρίς την ύπαρξη του Σχεδίου και των σχετικών με αυτό Ευρωπαϊκών πόρων, τα σχολεία είτε δεν θα εφαρμόζαν καθόλου ένα αντίστοιχο σχέδιο ή θα το εφαρμόζαν με πολύ περιορισμένους πόρους οι οποίοι εκτιμήθηκαν στα 15€/ μερίδα. Τα συμπεράσματα προκύπτουν τόσο μέσα από τα ερωτηματολόγια στους φορείς εφαρμογής όσο και από προσωπική συνέντευξη με Διευθυντή σε ολοήμερο σχολείο το οποίο εφαρμόζει με ίδιους πόρους παρόμοιο σχέδιο σε ετήσια βάση. Πάντως στα περισσότερα σχολεία κανένα άλλο συμπληρωματικό σχέδιο δεν εφαρμόζεται κατά την υπόλοιπη χρονική περίοδο, στοιχείο που επιβεβαιώνει ότι οι πόροι της Ε.Ε. είναι αναγκαίοι για να εφαρμοστεί το παρόν Σχέδιο.

5.2 Συστάσεις

5.2.1 Βελτίωση του πλαισίου εφαρμογής του σχεδίου

Ενίσχυση της ρευστότητας των σχολείων για έγκαιρη πληρωμή των προμηθευτών

Το θέμα της ρευστότητας αναδείχθηκε ως ένα από τα πλέον κρίσιμα ζητήματα για την εφαρμογή

του Σχεδίου αφού τα σχολεία για να καταστούν εν δυνάμει δικαιούχοι θα έπρεπε να διασφαλίσουν την απαιτούμενη πηγή ρευστότητας ούτως ώστε να πληρώνουν τους προμηθευτές έγκαιρα. Τα σχολεία που συμμετείχαν, εξασφάλιζαν την απαιτούμενη ρευστότητα με τη στήριξη Συνδέσμων Γονέων ή άλλους διαθέσιμους σχολικούς πόρους, κάτι που όμως αποδείχτηκε δύσκολο έως ανέφικτο για πολλά άλλα σχολεία που τελικά δεν συμμετείχαν.

Ο Σύμβουλος Αξιολόγησης εισηγείται όπως μελετηθεί η εμπλοκή στο σύστημα πληρωμών χρηματοπιστωτικού ιδρύματος το οποίο μέσω της χορήγησης βραχυπρόθεσμης κρατικής εγγύησης να παρέχει τους απαιτούμενους πόρους για την εξόφληση των τιμολογίων σε ποσοστό 80 έως 90%, δηλαδή σε ποσοστό που να εξαιρεί από την χρηματοδότηση ποσό ίσο ή μεγαλύτερο από τον μέσο όρο σφάλματος (error rate).

Επέκταση της χρονικής περιόδου εφαρμογής του Σχεδίου

Η έρευνα πεδίου έχει καταδείξει ως μια σημαντική αδυναμία του Σχεδίου τη σύντομη περίοδο εφαρμογής του καθώς επίσης και την αδυναμία διαφοροποίησης της χρονικής περιόδου σε ετήσια βάση. Βιβλιογραφικές αναφορές αλλά και η Έκθεση Αξιολόγησης του Σχεδίου σε επίπεδο ΕΕ (2012) σημειώνουν την ανάγκη επέκτασης του Σχεδίου σε πέραν των 35 εβδομάδων για να επιτευχθούν ουσιαστικά αποτελέσματα.

Από την άλλη, αναγνωρίζεται η διαδικαστική δυσκολία της ΑΕΑ να εφαρμόσει το Σχέδιο νωρίτερα και με βάση τις προβλεπόμενες διαδικασίες διαφαίνεται σημαντική δυσκολία στην επίτευξη μεγαλύτερης διάρκειας υλοποίησης.

Ο Σύμβουλος Αξιολόγησης κρίνει ότι δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία που να στοιχειοθετούν την πραγματική ανάγκη επέκτασης της χρονικής περιόδου και η διεθνής βιβλιογραφία δεν μπορεί να τύχει πλήρους υιοθέτησης στην Κύπρο όπου η κατανάλωση φρούτων και λαχανικών είναι σαφώς ψηλότερη άλλων χωρών της ΕΕ, κυρίως χωρών της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης. Επιπρόσθετα δε, δεν μπορεί να αγνοηθεί το γεγονός ότι τυχόν χρονική επέκταση προϋποθέτει και μείωση της συχνότητας διανομής, δεδομένο που δύναται να εξουδετερώσει την αποτελεσματικότητα μιας μεγαλύτερης χρονικής περιόδου. Ως εκ τούτου, για να προταθεί η χρονική επέκταση επιβάλλεται η δημιουργία ενός πλαισίου συνεχιζόμενης αξιολόγησης των διατροφικών συνθηκών (βλ. πιο κάτω) που να μπορεί να δώσει με τεκμηριωμένο τρόπο την ενδεικνυόμενη χρονική διάρκεια σε συνάρτηση πάντοτε και με τη συχνότητα διανομής.

Ενίσχυση της διάχυσης και πληροφόρησης μετά την περίοδο εφαρμογής του Σχεδίου

Σε συνάφεια με την πιο πάνω σύσταση περί της χρονικής περιόδου, σημαντική κρίνεται και η διατήρηση της επικοινωνίας κατά και μετά την ολοκλήρωση του Σχεδίου. Η προέκταση από την εφαρμογή του Σχεδίου θα πρέπει να συνδεθεί με την αξιοποίηση του οικογενειακού περιβάλλοντος και την ενεργό παρέμβαση των γονιών στις διατροφικές συνήθειες των παιδιών. Παράλληλα, η επικοινωνία των μηνυμάτων θα πρέπει να διατηρηθεί μετά την ολοκλήρωση του Σχεδίου και της σχολικής χρονιάς (οι περίοδοι σχεδόν συμπίπτουν).

Συστήνεται, προς επίτευξη μεγαλύτερης διάρκειας επικοινωνιακής αποτελεσματικότητας, η δημιουργία **διαδραστικής ιστοσελίδας** η οποία να περιλαμβάνει παιχνίδια, ενημέρωση, ημερολόγια διατροφής και γενικά πληροφορίες που να απευθύνονται τόσο στον μαθητή όσο και στους γονείς. Η ιστοσελίδα μπορεί να δημιουργηθεί μέσα από ιδέες των ίδιων των μαθητών στα πλαίσια συνοδευτικών δράσεων και να τυγχάνει διαχείρισης και συντονισμού με τη συνεργασία της ΑΕΑ και του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Σημειώνεται δε ότι η προτεινόμενη ιστοσελίδα θα μπορεί να καλύψει ταυτόχρονα και το Σχέδιο Γάλα στα σχολεία, ενισχύοντας έτσι και τις δύο πολιτικές της ΚΑΠ που απευθύνονται στα παιδιά.

5.2.2 Βελτίωση του πλαισίου αξιολόγησης

Διαμόρφωση ενός πλαισίου συνεχιζόμενης αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας του Σχεδίου:

Η αξιολόγηση έχει αναδείξει την αναγκαιότητα για την διαμόρφωση ενός εργαλείου αρχικής (base line) και συνεχιζόμενης (on going) αξιολόγησης με επίκεντρο την ημερήσια κατανάλωση φρούτων και λαχανικών από τα παιδιά σχολείων που συμμετέχουν στο Σχέδιο. Παράλληλα, ως συστήνεται και από τα σχετικά έγγραφα εργασίας της Ε.Ε. αναφορικά με το Σχέδιο, θα πρέπει να ληφθεί πρόνοια για τη δημιουργία ενός control group από σχολεία που δεν συμμετέχουν στο σχέδιο ώστε αφενός να καταστεί εφικτή η συγκριτική αποτίμηση από την εφαρμογή του σχεδίου στη βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη κατανάλωση φρούτων και λαχανικών. Το εργαλείο που προτείνεται είναι ένα κατάλληλα διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο (food frequency questionnaire) που να συμπληρώνεται πριν την έναρξη του Σχεδίου και εν συνεχεία κατά και μετά την ολοκλήρωση του Σχεδίου από το ίδιο δείγμα μαθητών ούτως ώστε να δημιουργηθεί μια πλήρης βάση δεδομένων μέτρησης της κατανάλωσης (consumption habits measurement) προς αξιολόγηση του κύριου ερωτήματος που είναι 'κατανάλωση φρούτων και λαχανικών σε ημερήσια βάση'.

Έντυπα αξιολόγησης συνοδευτικών Μέτρων

Η παρούσα αξιολόγηση κατέδειξε μια αδυναμία ως προς την αξιολόγηση των επιπτώσεων των διαφόρων συνοδευτικών μέτρων στην αποτελεσματικότητα του Σχεδίου. Προς αντιμετώπιση της αδυναμίας αυτής, θα μπορούσε να ετοιμαστεί ένα σύντομο τυποποιημένο ερωτηματολόγιο ή άλλο εργαλείο, ενδεχομένως και παιδαγωγικού χαρακτήρα, το οποίο να χρησιμοποιείται μετά την ολοκλήρωση αριθμού συνοδευτικών μέτρων (σε τυχαίο δείγμα) και το οποίο να μπορεί να δώσει στοιχεία για το βαθμό εξυπηρέτησης των στόχων του Σχεδίου μέσα από την εφαρμογή των συνοδευτικών μέτρων.

5.2.3 Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του Σχεδίου

Κατανόηση των μαθητικών προτιμήσεων στον τρόπο διανομής των φρούτων/ λαχανικών:

Η έρευνα πεδίου έχει καταδείξει διαφορετικές προσεγγίσεις ως προς τη διανομή των φρούτων και λαχανικών ανάλογα με τη διάθεση και φαντασία των ατόμων που αναλαμβάνουν τη διανομή καθώς επίσης και των διαθέσιμων υποδομών των σχολείων. Η ελκυστικότητα του τρόπου διανομής των φρούτων και λαχανικών αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την επίτευξη των στόχων του Σχεδίου και ως εκ τούτου θα πρέπει να τύχει ειδικής μεταχείρισης από την ΑΕΑ. Συστήνεται η διενέργεια ομάδων εστίασης σε συνδυασμό με εκπαιδευτικά σεμινάρια, με τη συνδρομή ειδικών σε θέματα διατροφής και παιδικής συμπεριφοράς, για την ανάδειξη βέλτιστων πρακτικών διανομής των φρούτων στα σχολεία που να εξετάζουν θέματα, παρουσίας, συσκευασίας, μεγέθους μερίδας και ενδεχομένως ταιριασμάτων που να καθιστούν το προϊόν ελκυστικότερο στους μαθητές.

Περισσότερη συμμετοχή των γονέων στο Σχέδιο

Η παρούσα αξιολόγηση δεν μπόρεσε να εντοπίσει την ουσιαστική ενημέρωση ή εμπλοκή των γονέων στο Σχέδιο ώστε να συνδεθούν οι δράσεις του με τις διατροφικές συμπεριφορές των μαθητών στο σπίτι. Συστήνεται όπως ληφθεί πρόνοια για

- δράσεις ενημέρωσης των γονέων αναφορικά με το Σχέδιο πχ με την έκδοση εντύπου
- δράσεις μεγαλύτερης συμμετοχής των γονέων στο Σχέδιο

5.2.4 Ενίσχυση των συνεργασιών ανάμεσα σε παραγωγούς και το εκπαιδευτικό σύστημα

Διεύρυνση της συνεργασίας των εκπαιδευτικών με τους παραγωγούς: Έχει παρατηρηθεί μια ιδιαίτερα περιορισμένη σχέση των σχολείων με τους παραγωγούς αφού η προμήθεια των προϊόντων προέρχεται κυρίως από εταιρείες χονδρικού ή λιανικού εμπορίου. Στα πλαίσια του Σχεδίου συστήνεται η διαμόρφωση ενός ευνοϊκού πλαισίου συνεργασιών των σχολείων με τους παραγωγούς (from farm to school) η οποία να περιλαμβάνει την ενημέρωση και καθοδήγηση οργανωμένων συνόλων παραγωγών σε σχέση με τις πρόνοιες του Σχεδίου και τα συμμετέχοντα σχολεία.

Μεγαλύτερη χρήση βιολογικών προϊόντων: Η στήριξη στη διανομή βιολογικών προϊόντων θα πρέπει να επιδιωχθεί μέσω της αμεσότερης εμπλοκής των βιοκαλλιεργητών στο Σχέδιο. Αυτό προϋποθέτει την έγκαιρη ενημέρωση τους σε επίπεδο οργανωμένων συνόλων αναφορικά με το Σχέδιο ώστε να μπορέσουν να οργανωθούν και να ενταχθούν τόσο στο πλαίσιο διανομής των φρούτων όσο και στις συνοδευτικές δράσεις με τη μορφή ενημερωτικών δραστηριοτήτων για τη βιολογική παραγωγή.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το Σχέδιο Προώθησης της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών στα σχολεία έχει αγκαλιαστεί από μια σημαντική μερίδα εκπαιδευτικών δημοτικής και προδημοτικής εκπαίδευσης οι οποίοι, παρά τις όποιες δυσκολίες σε διαδικαστικά θέματα, το εφαρμόζουν με θέρμη προς όφελος των μαθητών τους. Η αποτελεσματικότητά του, αν και δεν έχει τεκμηριωθεί με ποσοτικούς όρους, επιβεβαιώνεται από το σύνολο των Συντονιστών/ Διευθυντών οι οποίοι βλέποντας την ανταπόκριση των μαθητών, δεν μπορούν παρά να συνεχίζουν τη συμμετοχή των σχολείων τους στο πρόγραμμα, έστω και αν αυτό συνεπάγεται μια πρόσθετη ευθύνη και κόπο. Η ευθύνη όμως ανταμείβεται μέσα από τον ενθουσιασμό που μεταδίδουν οι μαθητές, τόσο με την κατανάλωση φρούτων και λαχανικών όσο και με τις συνοδευτικές δράσεις που συμβάλλουν στην ανάπτυξη συνειδήσεων σεβασμού στο περιβάλλον και συσχετισμού των φρούτων/ λαχανικών με τη σωστή διατροφή. Η διασφάλιση της σταθερότητας στις αγορές φρούτων και λαχανικών και της υποστήριξης των γεωργικών εισοδημάτων είναι απλά το αποτέλεσμα, έστω σε ένα μεσοπρόθεσμο ορίζοντα.
